UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204123
UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Approved by the Text Book Committee of Madras. (Vide Ft. St. George Gazette Part I-B Page 171, dated 6th March 1923.)

CHITRA :: ::
BHARATAMU

(TELUGU PROSE)

:: :: BY :: ::

P. V. SUBBA RAO

Author of
Suvarnamukhi, Gungabayi, Duryodhana Parabhavam, Buddhi Sagara Vijayam etc.

SECOND EDITION.

PUBLISHED BY
P. V. RAMANAIAH & SON,
GUNTUR.

PRINTED AT
THE VANI PRESS, BEZWADA.

1923.

Copy Right. REGISTERED.

Higher Grade
1925. T. S. L. C. Examination Detailed Text.

శ్రీ

చిత్రభారతము.

[వచనము]

సువర్ణముఖి, గంగాబాయి, దుర్యోధనపరాభవము, బుద్ధిసాగరవిజయముల
గ్రంథకర్తయగు

వల్లి వేంకటసుబ్బారావుచే

రచియింపఁబడి

బెజవాడ వాణీ ముద్రాక్షరశాలయందు
డి. కే. పంత్ చే
ముద్రింపఁబడి

గుంటూరునందలి
"పి. వి. రమణయ్య అండు సన్స్" వారిచే
ప్రకటింపఁబడియె.

రెండవకూర్పు : 1000.

1923.

కాపీరైట్ రిజిస్టర్డు.

DEDICATED

THE SACRED MEMORY

OF

My Reverend and Affectionate Father

PALLE VENKATA RAMANIAH.

(Expired 9th May 1919)

విజ్ఞప్తి

చరిగొండ ధర్మన్న. ఈ కవి నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; కౌండిన్యగోత్రుఁడు; తిమ్మయ పుత్రుఁడు. ఇతఁడు చిత్రభారతమనెడి యెనిమిదాశ్వాసముల గ్రంథమును జేసి దీని నిమ్మలపల్లి పెద్దనామాత్యున కంకితము చేసెను. కవి శతలేఖనీసుత్రాణ బిరుదము గలవాఁడై శతలేఖ న్యవధాన పద్య రచనయందు సమర్థుండనియు, తెలియవచ్చుచున్నది. ఈ ధర్మకవి యించుమించుగా తెనాలి రామకృష్ణకవికాలపువాఁడు. కవిత్వ మనర్గళమయిన ధారకలదయి సలక్షణముగా నున్నది.

ఆర్యులారా

మనోహరం బగు చిత్రభారతంబును బఠింపఁ గథా సంగ్రహంబును వచనరూపమున రచియింప వాంఛ జనింప నిందులకుఁ గడంగితి. ఇం దచ్చటచ్చటం జెప్పఁబడిన పద్యంబులు చిత్రభారతములోనివే. నా వచనరచనయందుఁ గల లోపంబులకుఁ బాఠకమహాశయులు మన్నింపఁ బ్రార్థితులు.

ఇట్లు విధేయుఁడు,

పల్లె వేంకటసుబ్బారావు.

రెండవకూర్పు పీఠిక.

ప్రాజ్ఞశేఖరులగు నో యార్యులారా!

భగవదనుగ్రహమువలనను, పెద్దల యాశీర్వచనబలముచేతను, ఆంధ్రభాషాభిలాషుల యాదరణమునను "చిత్రభారతము" రెండవకూర్పునకు అవసరముగలిగెను. పఠనీయగ్రంథముగ నంగీకరించినందుకు విద్యాశాఖవారికి, తమతమ పాఠశాలలలో నియమించి నాకు ప్రోత్సాహము నిచ్చినందుకుఁ బాఠశాలాధికారులకు, 1925 ట్రెయినింగుస్కూళ్ళ హైయరు గ్రేడు పరీక్షకు దీనిని పఠనీయగ్రంథముగ నేర్పఱచినందులకు విద్యాశాఖవారికి నా కృతజ్ఞతాభివందనముల నర్పించుచున్నాడను.

గుంటూరు,
21—8—23.

ఇట్లు విధేయుడు,
పల్లై వేంకట సుబ్బారావు.

శ్రీ శ్రీనివాసో విజయతే.

చిత్రభారతము.

నైమిశారణ్యమఖిల మునిశరణ్యమై వెలయుచుండె. అప్పుణ్యక్షేత్రంబున నానావృక్షజాతులును, లతావితానంబులును, సకల కాలములయందును ఫలించుచు, పుష్పించుచు, విబుధాఢ్యులకు ననుదినంబును మనోయోగ్యాహారంబు లొసంగుచుండు. వెండియు నందుండెడు యనేక జంతువు లన్యోన్య వైరంబు లుడిగి యత్యంత సంతోషంబున విహరించు. ఆహా! సాధుసజ్జన సాంగత్యంబున నోరులేని జంతువులుగూడ నైజగుణంబుల మాని సంచరింప నేర్చు. ఈవనంబున మహర్షిప్రకాండులు పావన శీలురగు శౌనకాది మునిశ్రేష్ఠులుగూడి సత్రయాగము నొనర్ప సమకట్టిరి. అమ్మహాత్ముల క్రతువును సందర్శింపఁ దలఁచి వేదవేదాంగ విశారదులగు బ్రాహ్మణులును, యతులును, సిద్ధాంతులును పెక్కురేగుదెంచిరి. వారలంజూడఁగోరి తపోవిద్యా ధనుండును, విమలాచారుండును నగు సూతుండును జనుదెంచె. వారును నాతని సుఖాసీనుంగావించి యాతని మృదు

మధుర భాషణంబుల శ్రవణానందంబుగ వినవించి యిట్లనిరి:—

"తాపసోత్తమా! సమస్త పురాణంబులును, తమ మనఃకమలముననే భద్రముగ నున్నవాదును. ఏదియే నొక్కదానిని దమ యవిరళ వాగ్ధారచే వచించి మాకెల్లరకుఁ బ్రీతి నొనర్పుము."

రోమహర్షణతనయుండు వారి పలుకులాలకించి 'మునివరేణ్యులారా! పుణ్యచరిత్ర మొక్కటి దెల్పెద దత్తావధానులై వినుఁ'డనియె. వ్యాసప్రోక్తపురాణములలో బ్రహ్మాండమను పేరంబరగునది యొకటి గలదు. అందు నేఁ జెప్పఁబోవు కథ వివరింపఁబడియున్నది. తొల్లి పాతాళభువనంబున, భోగవతి యను పురం బొండుండె. దానిని, ఇలావంతుఁడను రాజు పాలించుచుండె. అతఁడు సప్తాంగలక్షణయుతంబై వెలుంగుచున్న నిండుపేరోలగంబున నవరత్నకలిత కనకాసనంబున నాసీనుఁడై యుండె. ఆ కొలువుకూటమున శ్రీహరినామంబు స్మరించుచు, శుకయోగీంద్రుఁడు ప్రవేశించెను. రాజు శుకునిఁ గాంచి భక్తిపూర్వకంబుగ నమస్కరించుచు నెదురేగి యర్ఘ్యపాద్యము లొసఁగి గౌరవించె.

అంత సుఖాసనాసీనుండైన యోగీంద్రుని రాజిట్లని ప్రార్థించె.

"మహాత్మా! తమ కెఱుంగని దెయ్యదియును లేదు. మిగుల నాశ్చర్యహేతువైన కథ నొక్కదానిని నాకు నానతిండు."

అనవుడు నిలావంతునకు శుకయోగి యిట్లు చెప్పం దొడంగె.

—♦ తుల్యముని చరిత్రము. ♦—

రాజా! తొల్లి తుల్యుం డను మునిసత్తముఁ డొకఁ డుండె. ఆతఁడు సుఖదుఃఖములను సమముగఁ దలంచు మహాత్ముఁడు. సుహృజ్జనంబుల యెడలను, నమిత్రుల యెడలను సమభావంబున మెలఁగు పుణ్యాత్ముఁడు. ఆతం డాంతర శత్రువ్యూహంబు లేకంబుగఁ జేసి పరమాత్ముఁగూర్చి నిశ్చలతపంబు భాగీరథీనదీతీరంబున నాచరించుచుండె. విమలమతి నాతఁ డొనర్చు తపస్సునకు ముల్లోకములవార 'లౌరా' యని పొగడం దొడంగిరి.

ఇంతలో గ్రీష్మకాలము వచ్చెను. ద్వాదశాత్ముం డుగ్రుండై జగంబులఁ గాల్చుచుండుటచే జలచరంబులు నిలువ నీడలేక యుడికిపోయెను. ఎండకాలపు మబ్బులో యన, ధూళి సమాక్రాంతంబులగు పెనువాయువు లెల్లెడలఁ బ్రబలియుండె. అతి గంభీరంబులైన నదీప్రవాహంబుల నీరెల్ల నింకి యిసుకపట్టు లయ్యె. వర్షమునకు సహించి యిటునటు మెదలనగుఁ గాని యీనిప్పుల వర్షమునకు మాత్రము వెఱచి యెందేని దాఁగి యుండుటయే శరణ్యము.

ఇట్టి సమయమునఁ గూడ తుల్యమహాముని తపస్సమాధినిఁ జలింపకుండె. వామపాదపు బొటనవ్రేలిని మాత్రము భూమిపైనిలిపి హస్తద్వయంబును బైకెత్తి రమావల్లభుని నాత్మ

పీఠమున నిల్పి యుగ్రుండైన ప్రభాకరునిపైఁ జూపులు నిగిడించి పంచాగ్ని మధ్యంబునఁ బరమాశ్చర్యంబుగ నిలిచియుండె. హేమంతమునఁగూడఁ గుత్తుకబంటి నీటిలో నిలిచి యుండుచు హరి నాత్మ నిల్పి యమ్మౌని కుంజరుండు తదేకదీక్షను గరుడ గంధర్వయక్ష కింపురుష సిద్ధ సాధ్య విద్యాధరాదులు సన్నుతింపఁ దపంబుఁ జేయుచుండె.

—• చారులు తుల్యుని విషయము నింద్రున కెఱింగించుట. •—

ఇట్లుండ నింద్రుండు నాకనాథుఁడు లోకములలోని చిత్రము లరసి రమ్మని చారుల నంపఁదలంచె. చారులే రాజులకు దూరపు వస్తువులను గనఁజేయు కన్నులు. వారిమూలముననే ప్రభువులు మేలుకీళ్ళెరయ దక్షులగుదురు. వారును గనుసన్నల సంచరించి నిజాధిపుండు గోరినవచ్చి యెఱిగింపఁ దెలుపఁగలరు. వాసవుఁడు విమలాచారులగు నిద్దఱ గూఢచారులఁ జేరఁబిలిచి యిట్లనియె.

చారులారా! మీరు భూపాతాళలోకంబులకేగి రావలయును. గోవిప్రాదులకు భూసురులు వేదవిధి నతిక్రమించక సంచరించుచున్నది లేనిదిగ కనిపెట్టుఁడు. రాజులు నీతిపరాయణులై స్వధర్మములను పాలించుచున్నది లేనిది శోధింపుఁడు. ప్రతి యుత్తమ వైశ్యపుంగవులు ధర్మబుద్ధులై పుణ్యము సేయుచున్నదియు లేనిదియు విచారింపుఁడు. నాల్గుజాతులవారు సద్వర్తనము గలిగి ప్రవర్తించుచున్నది లేనిది కనుఁగొనుఁడు. నియమబద్ధులై ప్రజాళి చరించుచున్నదియు లేనిదియు పరీక్షించి రండు. యోగింద్రులు నిర్మలచిత్తంబులతో బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠులై తపం బాచరిం

చుచున్నది భేషజంబునకై లోకుల మానగించుచున్నది వరికింపుఁడు. బ్రహ్మచారుల నిష్కల్మషచర్యలును గృహస్థుల సదాచారములును బతివ్రతల పతిభక్తియు, యోగ్యుల దైవభూసురాతిథిపూజలయం దనురక్తియు శ్రద్ధాసక్తులై పరికింపుఁడు

అట్లు స్వామిచే సన్మానితులై చారులు ధరణీతలంబునకుఁ జేరిరి. సమస్తవస్తువిస్తారంబులగు సప్తద్వీపంబులును దేదీప్యమానంబులగు నగరంబులును నవరత్నజాలంబులకు నిలయంబులగు పర్వతంబులును, ఘనసిగిరిమాత్రంబున మహాపాతకంబులనెల్లం బాపం జేయు సమర్థంబులగు తీర్థంబులును, పవిత్రంబులగు పుణ్యక్షేత్రంబులును. రాజనులను గనుంగొనుచు జరించుచుండిరి. ఇట్లొసగ్యనెడ నొకనాఁడు కనుఁగొనగా కొం హస్తద్వయంబును నాసాపుటములకుఁ జేసి సర్వేంద్రియనిగ్రహం బొనర్చి శ్రీపతి మనోజలజంబున నునిచి మానసా యుక్తించుచున్న తుల్యముని చంద్రుఁగాంచి భయభ్రాంతులైరి.

ఒకచారుఁడు—ఈపరమహంస లోకమాలసీఁ జనుడంచుటకు తీవ్రతపముఁ జేయుచున్నట్లున్నది.

రెండవచారుఁడు—కొంపదీసి ఈశ్వరుఁడు కాఁడుగదా?

మూఁడవచారుఁడు—శూలమేది? కానరాదే. నీ తెలివి తెల్లవారెను. మూఁడవకన్ను లేదుగదోయి.

రెండవచారుఁడు—వాఁడే భక్తుఁడై యుండనోపు.

మూఁడవచారుఁడు—అట్లైన జటుగుచ్ఛము లేవి?

రెండవచారుఁడు—నిశ్చయముగ నితఁడు రమాధవుఁడే.

మూడవచారుఁడు—నీకేమి మతిపోయెనా! శంఖ చక్రంబు లేవి? కానరావే

మొదటి చారుఁడు—నాయనలారా! ఎందుకయ్యా యీవాదము! ఈతఁడొక మునిసత్తముఁడే. సమ్మాఁడు. ఈతఁ డెద్దాని నపేక్షించి యిట్టిఘోరతపంబొనర్చుచున్నాఁడో కదా! భయంకరముగఁ బ్రసరించుచున్న యిమ్మౌని శ్రేష్ఠుని తేజమున నెల్లలోకములు క్రగ్గవే. వాయువులేనిచోట దీపంబునుంబోలె నీమహాత్ముండిట్టి యచలభావంబున వెలుఁగుచున్నాఁడు కావున మనమిప్పుడు వాయువేగ మనోవేగంబులకన్న మిన్నగ దివమునకరిగి సురేశ్వరున కీవార్తవినిపింపవలయు. లేకున్న మోసము వాటిల్లుట నిక్కము.

అట్లు చారులు కృతనిశ్చయులై యతిత్వరితగమనంబున నాకలోకంబున కేగి యమరేశ్వరుఁ గాంచి దండప్రణామంబు లాచరించి యిట్లనిరి.

"దేవరా! తమపంపున ధరకతిత్వరితంబుగ నేగితిమి. పావనులైన భూసురులను పార్థివులను బరికించుచుఁ బుణ్యతీర్థంబులను మహానదులను దిలకించుచుఁ బట్టణంబులు వనంబులు గ్రుమ్మరుచుఁ దుదకు జాహ్నవీ తీరంబుఁ జేరఁబోయితిమి. అట మేమొక మునిసత్తమునిం గాంచితిమి. అతఁడు చండాంశునిఁ బోలె నుగ్రతేజస్ఫూర్తిఁ బ్రకాశించుచుండె. మహాప్రభావంబున ఫాలాక్షుండేయనవచ్చు. వేయేల? త్రిమూర్తులొక్కటై యావిర్భవించిన ట్లాతని రూపము కన్పట్టె. కావున నమ్మహా మునీంద్రుఁ డేమినిమిత్తమున నిట్టి తపంబుఁ జేయుచున్నాఁడో

దానికిందగిన కార్యంబూహించుటయత్యంతావసరము. అతని నామధేయము తుల్యమహర్షి యఁట.

ఇంద్రసభ.

జంభారి చారులవలన నెఱింగిన సమాచారంబు వలన నేమికీడు రానున్నదోయని దురంతచింతాక్రాంతుండై సభాస్థలికేతెంచి దిక్పాలురను సకల దేవతావరులను గురునిం దోడ్కొనిరమ్మని ప్రతీహారులంబంపె. వచ్చినవారల యథోచితంబుగ సత్కరించి తాను భద్రచింతామణి పీఠికాసీనుండై యిట్లనియె.

సభాసదులారా! చారులవలన ధరణీస్థలియందుఁ దుల్యుండను మహర్షి దీర్ఘనిష్ఠాగరిష్ఠుండై విపినాంతరాళంబున ఘోరతపంబుఁ జేయుచున్నట్లు వింటి. అయ్యది ప్రపంచ సంచలనంబునకుఁ గారణమగుట నిక్కువము. కావునఁ దుల్యముని తపంబునకు భంగంబొనర్చి ధరిత్రికి నాకుదఁ గాపుటయు మనసౌఖ్యంబును రక్షించుకొనుటయు నత్యంతావసరము. తమరెల్లరును యోచించి యుపాయంబుఁ దెల్పుఁడు.

గురుఁడు — పాకశాసనా! మేమెల్లరమునుఁ గలియఁ బలుకుకొంటిమి. జలనిధిని నావ చేఁదరించునటు లుపాయబలముచే నెట్టిబలవత్తరమైన కార్యమునైనను సాధింపనగు. మునీంద్రులు బహిరింద్రియంబుల మనంబులోఁ గలిపికొని యచలనిష్ఠం దపం బొనర్తురు. కావున మనంబుఁ జెదరునట్లు చేసిన వ్రతంబు భగ్నంబగు. ఈక్షణంబున మనసిజుని రావించి

మునీంద్రా! మునుమును నేర్చిన హరింపఁ బంపుము. ఇక కార్య మాతని సురాలయమున నే సాధింపఁబడవలయును. ఆతనికిం దోడుగ నచ్చరలం గూడఁ బంపినఁ గార్యము త్రుటిలో నగు నెక్కు. వారును లతకుంబులను మునయుచ్చరతే మూరకగ్రహంబులు.

పురందరుండు సావధానమతిని గురుని పల్కులాలకించి చెప్పిన యుపాయంబునకు నభినందించుచుఁ గందర్పుం దలంచె. ఆతండును మిత్రుఁడగు వసంతుండును జాపరంబును నీయుము వెంట రాఁగా నమరేంద్రుఁ జేరెను. ఇట్లు వచ్చిన భావసంభవుని సుప్రీతిగ్రాం డాలింగనంబు సేసి గారవించి సుఖాసీనుం గావించి కుశలంబడిగిన యనంతరంబ రంభాదులం జూచె! వెంటనే రంభాది దేవాధిపాఘను రో చుపుచు, కృతాంజలియై ప్రవేశించె. అంత వారలకు జంభారి కార్యభరిం బోధింగి యం దలంచి యొల్లం బంచ శాంఘుబికిల్లనిరెవు.

అనఘా!

క. పారిపాంధ సులభ నాందాల
సరకుగొనక గెలుచునీకు సామాన్యమునే
శ్లోకలను జయించుటనఁగా
నరకా నరకాంత కాత్మ సంభవతలపన్

విను మొక్క కార్యంబు వినుపించెద, భూతలంబునం దుల్యుండను మునీంద్రుండు దారుణంబగు తపంబుఁ గావించు లోకంబులు వికారుపడియెంగాపున నతని తపంబునకు విఘ్నంబు సేయవలయు. నీకు సహాయంబుగ రంభాది దేవతాంభోజాక్షుల నంపెద. వైళంబ చనవలయు.

చిత్ర భారతము.

మన్మథుఁడు—రుద్రుఁడును బ్రహ్మయు నాకుఁ దృణప్రాయులైరి. నాకు మునులన్న నొకలెక్కయా? మద్ధనుఃప్రభావంబునఁ బొనుమవృత్తిమానిన పడంతుకలుగారా దేవా! అమ్మునితపంబు వారించి నీకు మెప్పుఁబుట్టించెదఁ జూడుము.

ఇంద్రిరాసంగానని పల్కులచే నింద్రుండవిచ్ఛిన్నంబగు సంతసంబున సవర్ణమణి భూషణాంబరాదులు పెట్టనిచ్చి ప్రియపూర్వకంబుగా ననిపె.

ఆ పిమ్మట రంభం గాంచి యిట్లనియె.

తరుణీ!

క॥ ధరణీతలమున యోగీ
శ్వరుఁడొక్కఁడు తపంబొనర్పఁగ సంతత నిష్ఠా
పరుఁడై తపమొనరింపఁగఁ
దరుణీ భువనంబులెల్లఁ దల్లడమందెన్.

క॥ కావున భువనత్రయమును
గావుము నను బ్రోవు తుల్య ఘనతపముమపం
గావ నయోపాయంబులు
వేవేలును నీవుదక్క విమలేందుముఖీ.

రంభ—స్వామీ! నావిన్నపమాలకింపుము. నీయెడుట నిచ్చకములు పల్కుటకు నేనొల్లను. ఇతరులు బుద్ధిగాలి పల్కినఁ బల్కనిమ్ము. కార్యసిద్ధిఁగాని యమ్మహాత్ముని చిత్తము నొచ్చినఁ గీడనిక్కువము. కందర్పుఁడు చెల్లాటముగ హరునిపై

జని యేమిగతి గాంచె. ఐనను నీయాజ్ఞ యనుల్లంఘనీయ మగుటఁ దుల్యుని కడ కేగి నా నేర్పుపంతయుఁ జూపెదఁగాక.

అనిమిషనాథుని చిత్తం బప్పద్మలోచన పలుకులచే స్వస్థతఁ గాంచె. రంభకును సహస్రలోచనుఁడు భూషణాంబరాదుల నొసఁగి యనిపె.

—* తపోభంగ ప్రయత్నములు. *—

ఇంతలో వసంతకాలము సమీపించె. మేఘుఁడను వర్తకుఁడు భూరుహములకు బ్రజలకు నప్పొసఁగి పైకమును వసూలుచేసికొనిరా వసంతుననుపగాఁ బణమునొసఁగ లేక పత్రములొసఁగఁ గాఁబోలు నన్నట్లు తరువులు వసంతాగమంబగుటఁ జేసి పత్రంబులరాల్చె. ఇవ్వసంతసమయంబున నిర్మలప్రచారుండును, సిద్ధాగారుండును నగు తుల్యుం డుగ్రతపంబుఁ జేయుచుండె.

నెయ్యంపుఁ జెలులతోఁ దుల్యముని యున్న వనంబున కేతెంచుచుఁ దన మనంబున రంభ యిట్లనుకొనుచుండె.

దేవేంద్రుని యాజ్ఞ కాదనరానిదాటఁ దరలివచ్చితిని. మునిచెంతఁ జేర నాతండు కినిసి యేమనునో, కార్య మెవ్విధి నగ్గించి స్వామిని సంతసింపఁజేయఁగలనో, మోసగింపఁగునో, విఫలప్రయత్నయై తపసి యాగ్రహమునకుఁ బాత్రురాలనగుదునేమో. చనకున్న బలారి కంపు. రంభ యిట్లు తలపోయుచు నధైర్యము వెనుకకులాగ బీరము ముందునకు నడువఁ ద్రొందరింపు నట్టకేల కవ్వనప్రవేశ మొనర్చె. సఖీసమేతయై యా

నలంతోకవనం బెల్లెడలఁ గుమ్మరుచు రామణీయకంబుఁ గాంచి వర్ణించుకొనుచుండె. పోవంబోవ రంభాదులకొక సరస్సు గానవచ్చె. వారిగాసరస్సున సలిలక్రీడలఁ దేర నాసక్తిజనించి భూషణంబు లొలిచి తత్తీరంబున నునిచి వస్త్రంబుల బిగించి కొలనిలోఁ బ్రవేశించి జలక్రీడావినోదంబులు సలిపి యలసటం జెంది చాలించి యందుండి వెలువడిరి. పిదపను వారు చీని చీనాంబరములను మనోజ్ఞభూషణంబులను, మంజులమాల్యంబులను ధరించి మెల్లమెల్లన నటు నిటు సంచరించుచుఁ జని చని తుల్యఁగాంచిరి. అతని యాకార విశేషంబులం గాంచి యందఱును ఫక్కుమని నవ్విరి. ఒక వికచరాజీవనేత్ర సాహసించి యాతని మోమున మోమునుంచి నవ్వుచు వ్రాయరాని కలుకులఁ బల్కఁ దొడఁగె. మిగిలినవారును వారు నేర్చినకొలఁది మోహపరవశునొనర్పఁ బ్రయత్నించుచుండిరి. మునీంద్రుండు మాత్రము స్థాణువుచందంబుననుండి హృదయకమలంబున సనకసనందనాదులచే సంస్తూయమానుండును, పీతాంబరధరుండును, శంఖచక్రగదాదిలాంఛనకలితకరకమలుండును, సకలభక్తపరాయణుండును నగు శ్రీమన్నారాయణమూర్తిని నిల్పి నిశ్చలుండై యుంట రంభ యెఱింగె. ఎఱిగియు రంభ తన సౌందర్యగర్వంబు పెంపున నాతని సరసం జేరి పీణాదిరాటుచు కొండవశారదయోయనట్లును అవ్వనంబునంగల మోళ్లు చిగిరించునట్లును, పక్షులాహారంబులు మాని పాటకు హాయిగా నానందించునట్లును, రాలు కరఁగునట్లును పాడుచుండె.

ఇద్దియె సమయంబని మదనుండు తనబలంబున కుపక్ర మింప సెలవైసంగి గుణములసంధించివదలె. బ్రహ్మానందమునఁ దేలుచున్న సంయమీంద్రునకు రంభ పాట యానందము గూర్చుటేటిమాట. అంతఁ గొంతవడికి ముని యించుక కను లెత్తిచూచె. తుల్యఁ డాపూఁబోఁడింగాంచి సౌందర్యంబున కాశ్చర్యమొంది నెమ్మనంబున నిట్లనుకొనియె.

గీ॥ పలుక విహరింప నేర్చిన పసిఁడిబొమ్మ
రూపు గైకొని మెలఁగు మెఱుఁగు దీఁగ
పొసఁగఁ జైతన్య మొందిన పుష్పలతిక
గాని యిది కాంతయని నమ్మఁగాదు మదిని.

అట్లా యోగివల్లభుఁడు నాలేమ సకలావయవంబులఁ గాంచుచు బ్రహ్మసృష్టిసామర్థ్యంబు నెంచుచుండె. తాపా ర్వకఁ దన్ను వీక్షించుచుండుటఁ బట్టి యయ్యతివయుం డాత్మా ధీనుండయ్యెనని రంభ ధైర్యము వహించె.

అంత నా రమణీశిరోమణి యొయ్యారముగ లేచి నిలిచి వినయముమీఱ హస్తయుగ్మము మోడ్చి సంభ్రమ మున నిట్లనియె.

"స్వర్గలోక సౌఖ్యంబుల నపేక్షించువారికెల్లరకు నాక క్షణమాత్రమునగు నే నిదే నిను దర్శింపవచ్చితి. అట్టి నన్నాద రింపకుంట న్యాయమా? తనువు నింతగ నొవ్వఁ జేసికొని పొందనున్న బ్రహ్మానందకేళి యీ రంభానందకేళి కంటె మిన్నయె? నాతోడ దివ్యభోగంబుల ననుభవింపుము."

ఇట్లు తనవాక్సుధారసంబుచే నాతని నభిషిక్తునొనర్చి తనవిలాసంబుల కాలనిమనంబు కరఁగెననియు నా కలికి బ్రమసి "నీవిట్లాలసించి నావలపుఁదీర్పకున్న నేనెట్లు తాళుదాన మునినాథా" యంచు నాతని కరం బల్లన నంటె. ముని దాని చేఁతకు రోసి ముల్లోకంబులు సంక్షోభంబున గజగజవడంకఁ గంఠారావం బొనర్చి మహాకోపస్ఫురితుండై శాపోదకంబులఁ గేలం బూని యప్పడఁతుకం గాంచి యిట్లనియె.

ఉ. ఓసి దురాత్మురాల వినయోక్తులచే నను వెఱ్ఱిఁ జేయు పే
రాసలు మానుమివ్వ చెద లంటగఁ జేర్చునె బల్మిఁ బైఁబడం
గా సమకట్టి చేరితివి గానఁ దురంగమవై చరింపు నీ
మైసొబగెల్లఁ బొల్లుపడ మర్త్యుని మోచి ధరాతలంబునన్

అని శపియించె.

దాన దివాచంద్రబింబంబు రీతి రంభాముఖారవిందము వెలవెలఁబారె. పద్మములవోలె వికసించి ప్రకాశించుచున్న నేత్రయుగ్మంబు నశ్రువులతో నిండి ముకుళించుకొనిపోయె. గంభీరకంఠస్వరంబు డగ్గుత్తికగ మారె. పెనుగాలిచేఁ గంపించు వల్లికభంగిని, తనువు గడగడనణఁక మొదలిడె తుదకుఁ బెను మూర్ఛను ధరణిఁ వ్రాలె.

అయ్యెలనాగ కొంతతడవునకు మనోదార్ఢ్యమువహించి లేచి మునికి సాగిలఁబడి మ్రొక్కి లేచి నిలిచి యిట్లు విన్నవించుకొనియె. "అనఘా! పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్రమన్నట్లు నాపైననా యింతకినుక? నేనెట్టు లట్టికష్టంపు రూపంబునఁ జరింపగలను? నన్నెట్టులైన ననుగ్రహించి యీదుర్దశనుండి పాపవే.

గారాబంబున నలకూబరుని కౌఁగిటవసించు నామెడనిట్టి యాగ్రహమూన న్యాయమా? అని యివ్విధంబున నతిదీనయై విన్నవించుకొనుచు నడుగడుగునకు మునీంద్రు పాదారవిందంబులకుఁ బునః పునః ప్రణామంబు లాచరించుచుఁ గాలువలుగట్టఁ గన్నీరుగార్చుచుండెను. ఆ పిమ్మట నిట్లనియె.

గీ॥ ఎంతకాలంబునకు నాకు నేనిపమున
శాపమోక్షంబు గల్గెను సజ్జనాగ్ర
గణ్య! నీ నెమ్మనంబునఁ గరుణఁ జేసి
యానతీఁదగు నశ్వతఁ బూనఁజాల॥

తుల్యముని—తరుణీ! దుఃఖింపకుము. శాపమోక్షక్రమ మాలకింపుము. చతుర్ధనుఁడను రాజు భూర్వరఁగలఁడు. ఆతనికిఁ బురాకృతసుకృతంబున మేనితోడనే దేవలోకాదులఁ గాంచ ననువగు. ఆనృపతికి నీవు వాహనంబవై లోకంబులఁజూపి గ్రమ్మఱిన పిదపఁ దొల్లిఁటి రూపుఁగాంచెదవు. పొమ్మనియె.

(చతుర్ధనమహారాజు చరిత్రము.)

కుండినపురంబు నేలురాజు చతుర్ధననామంబునం బరఁగు. ఆతఁడు వినయవివేకశాలియు, శత్రువీరభయంకరుండునునై రామ, నల, భగీరథప్రముఖులట్లు పుణ్యమూర్తియనియు ననింద్యచరిత్రుండనియుఁ బేరన్నికఁగాంచి పరిపాలనమునర్పుచుండె. ఆతండొకనాఁడు మండలాధిపులును, హితులును గొలుచువారితో నిండుకొలువుండునెడ, నరణ్యమున నుండి ఒక చెంచుదొర యోలగంబునఁ బ్రవేశించె.

గీ॥ వచ్చి కడుసంభ్రమంబున వసుమతీంద్రు
సంఘ్రులకు మ్రొక్కి యాయుపాయనము లెల్ల
సమ్ముఖంబునఁ బెట్టి హస్తములు మొగిచి
తనవచఃప్రౌఢి మెఱయ నిట్లనుచుఁ బలికె॥

అతని మూలమున భూపాలుఁ డాటవికుల క్షేమం బెఱిఁగి క్రొవ్విన క్రూరమృగావళులు లెక్కకుమిక్కుటంబుగఁ గ్రుమ్మరుచున్నవను వార్తవిని వేటకేగ నుత్సాహంబు పొడమి పోటుమానిసులకు వేటరులఁ బిలువ వేత్రహస్తులం బంపె.

అంతఁ దానమ్మృగయోచితంబగు శృంగారంబు నలంకరించుకొని రథారూఢుండై సంతోషభరితాంతరంగుండై వేటాడ నేగుచుండె. పులిని గొఱ్ఱెపిల్లనువలెఁ బట్టి భుజముపైవైచుకొని వచ్చెదమనియు, సింహంబును ప్రాణంబులతోన కనుగట్టి తెచ్చెదమనియు, శరభంబును ముక్కుకట్టి యీడ్చుకొని వచ్చెదమనియు, నిజప్రతాపంబులను జెంచులు సాటుచు ముందు దాఁటియుచుండిరి. విపినప్రవేశ మొనర్చి మృగంబులఁ దునుమాడి యంతరంగంబున నంతసంబంది వేటఁజాలించి భిల్లులు ప్రాణంబులతోఁ బట్టి తెచ్చిన కస్తూరిమృగంబులను శరభంబులకుఁ దల్లులగు జవ్వాజిపిల్లలను గొని వారికిఁ బసదనంబులు కొల్లలుగనిచ్చె.

క॥ మనమున మృగయాక్రీడలు
గొనియాడుచు బలములెల్లఁ గొలువ నిజస్యం
దనమెక్కి ముదంబున నా
జననాయకుఁ డార్యపురికి జని తనయొదుటన్॥

అంత నతఁడాక యశ్వరాజంబుఁ గాంచెను. నిక్కువముగ నిది సురలోకములోనిదే యనియు యక్షలోకంబునుండి దారితప్పి వచ్చెనేమో యనియు దానిలక్షణ లక్షితాంగంబుల నివిరి దాని చందంబునకు నబ్బురమంది దానిఁగొనిరా సేవకున కాజ్ఞాపించె.

అంత నొక్కనాఁడు భూజాని పేరోలగంబుననుండి మంత్రులతో నిట్లనియె.

క. ఏవనమున వేఁటాడం
గా వేడుక నేగ నచటఁ గలిగినతురగం
బే విధమున మెలఁగెడినో
యావిధ మెఱుఁగుటకు నెక్కియాడఁగవలయు.

క. కావున మీరీక్షణమున
దైవజ్ఞులఁ బిలిచి చంద్రతారాబలముల్
భావించి శుభముహూర్తము
దీ విలసితులగుచుఁ దెలిసి తెండు హయంబున్.

అంతఁ జతుర్థవభూనాథుండు సభాభ్యంతరమునకుఁ జని జలకంబాడి యలంకృతుండై యిష్టదేవతానమస్కారంబు గావించి షడ్రసోపేతయుచిరాన్నంబుల భుజియించి కర్పూరతాంబూలం బాస్వాదించి యశ్వారోహణకుతూహలుండై యంతఃపురంబు వెలువడియె.

గీ. సంతసమునొంది మేదినీకాంతుఁడపుడు
గన్నుసన్నల నిజమంత్రిగణముఁ బిలువ

నదియు సుముహూర్తమంచు నా నాయకుఁ దెచ్చి
నిండువేడుకతో మ్రోలనిల్పుటయును.

చిత్రవిచిత్రగతుల నలంకరించి తేఁబడిన హయోత్తమంబునుం గాంచ నాపార్థివోత్తమునకు నేత్రపర్వంబయ్యె. అంతనాతఁడు పెద్దలదీవనలంది యుత్తురగారోహణంబు గావించి సంతోషభరితాంతరంగుండై చతురంగబలంబులుగొలువ రాజమార్గంబునఁ జనుచుండె. ఇవ్విలాసంబును వీక్షింపఁ బౌరులు భర్మహర్మ్యంబుల నిలిచిరి.

చ. కొదమమహాతురంగమును గోరికలీరిక లెత్త నెంతయున్
బెదరఁగనీక యల్ల నడిపించెను వీధులుచూపఁబూని త
త్పదముల యందియ ల్చెవులపండువగా మొరయంగ దేహమున్
గదలనియట్ల తోఁచు మెడఁగట్టిన జంగ గణంగి మ్రోయఁగన్॥

అట్లు సనుచున్న కారణజన్మంబగు యుత్తమాశ్వంబందాఁగల వారెల్ల రక్కజంబున నాహా! యన, పుడమిఁ జేనితో రివ్వున గగనంబు కెగసె. అదిగాంచి మంత్రి పురోహితసేనాపతి ప్రముఖులగు జనంబులు చింతిల్లుచు నూర్ధ్వముఖులై పలుమార్లు చూచుచుఁ బురప్రవేశ మొనర్చిరి. దుఃఖభరంబున సొక్కుచున్న యంతఃపురజనంబుల మంత్రు లూఱడింప నేఁగిరి. అటు చతుర్థుఁడు మాందాకినీ తీరంబుఁ జేరసరికి నారదుం డాతనిఁ గలిసికొని యిట్లనియె.

"నరనాథా! ఈ వారువంబు నీకు దివ్యభువనంబు లన్నిటిం జూపి స్వస్థలంబుఁ జేర్చు.

భయపడకుము. అవసరముగఁ బోవుచున్నాను. విశదముగ విశేషములన్నియు నీమాఱు వినిపించెద"

జతుర్దనుం డధికసంతోషంబున నానాలోకాంతరస్థంబులగు కల్పవృక్షకామధేను చింతామణులను, గరుడగంధర్వకిన్నరకింపురుషయక్షరాక్షసదిక్పాలక బ్రహ్మలను, జనార్దనశేషభూషణులను దర్శించి కృతార్థుండ నైతినని తలంచునంతలో నావారువం బాతని కుండినగరంబుఁ జేర్చె.

అప్పు డన్నరనాయకాగ్రణి యనురాగంబున హయపుమోముం దువ్వి మెడపైఁ జేయిచఱచి క్రిందికిందిగి లోనికేగె. స్వామిని, తేజినింగాంచి మంత్రులు సంభ్రమంబడి మ్రొక్కిరి.

మంత్రులు—దేవా! నీయునికిలేమిచే రాష్ట్రము చిన్నపోయియున్నది. పతిలేని సతివోలె నమంగళమై యుండె.

మ॥ అవరోధాంబుజపత్రలోచనలు దేవా నీ
వియోగంబుచే
నవరోధంబునఁ బొందివాడిన శరీరాంగంబులన్
భూషణా
దివిశేషంబుల నుజ్జగించి సలిలార్ద్రీభూత
నేత్రాబ్జలై
దివసం బెన్న మహాయుగంబులుగ నార్తిం జెందె
రత్యంతమున్.

భూపాలకా! మాభాగ్యమువలన నీవు తిరుగజన్మించితివి. శుభావహంబుగ రాజ్యముయథావిధిగ నేలుము. వీరిట్లీప్రసంగవశంబున నుండునెడ నిలిచియున్న హయంబు నీరజాక్షియై మెఱసె.

రాజు — భామా! నీ వెవ్వరిదానవు? తురంగమ వెట్లయితివి? క్రమ్మఱనిట్టిరూపం బెట్లు పడయం గలిగితివి? నీ వేదేశపుదానవు? నీ నామం బెద్ది? యథార్థము నుడువుము.

అంత నారంభయు నిజవృత్తాంతం బంతయుఁ దేటపడం దెల్పి నీమూలంబున శాపవిమోచనం బయ్యెఁ గానఁ బ్రత్యుపకృతిగ సకల జన వశీకరణంబును, సర్వ దేవతాకర్షకంబును, నిఖిల జగన్మోహనంబును, నిత్యలక్ష్మీకరంబును, మోక్షప్రదంబు నగు నారాయణమంత్రరాజం బుపదేశించెద నని యాప్రకారమొసఁగి దేవలోకంబున కేగె.

నారదాగమనము.

కొంతకాలము గడచినపిమ్మటఁ జతుర్ధనుఁడు నిజహర్మ్యాగ్రంబున నమాత్యులంగూడి నానాలోక విశేషంబుల వినోదార్థము ముచ్చటించుకొనుచుండె. జటాధారియుఁ గృష్ణాజినధరుఁడును, నోట నువ్వుగింజ నానని వాఁడును, సంతతకలహప్రియుండును నగు బ్రహ్మమానస పుత్రుఁడైన నారదుండందుం జేరె. అవ్విధంబున శ్రీరుక్మిణీ మనోహరుఁ బ్రస్తుతించుచు బ్రవేశించిన సకల విద్యావిశారదుం డగు నారదునిఁ బ్రత్యుత్థానంబుఁ జేసి పూజించి యర్ఘ్యాసనంబున నాసీనుసొనర్చి కృతాంజలియై చతుర్ధనుం డిట్లనియె.

భవదాగమనంబువలన నేఁ బావనుండనైతిని. తమ వాక్యానుసారముగ నా హయము నన్ను సురక్షితంబుగ నిల్లు సేర్చె.

నారదుఁడు—రాజా! నీకు క్షేమమా? ప్రజలు సౌఖ్యముగనున్నారా? ధనధాన్య సమృద్ధిగల్గి యెద్దానఁ గొఱంత లేక జనులు సుఖులే?

రాజు—తమబోఁటి పెద్దల యాశీర్వచనముచే నే కొఱంతలేక మనుచున్నాము. అయినను లోపంబులున్న సవరించుకొనుటకు సుపరిపాలనా విధానంబును గూర్చి యించుక వివరింప వ్యవధియున్న సట్లొర్పం బ్రార్థితులు.

నారదుండు—ధరణీపాలా! పతివ్రతా శిరోమణి పతి భావంబెఱింగి మనసునొవ్వఁజేయక యనుకూలయై యెట్లు వర్తించునో నవ్విధముగనే ప్రభువును బ్రజల బాగోగులు తన విగనే భావించి పాలించుట యుత్తమ రాజధర్మము. ప్రజల బాధింపక కుసుమమునుండి పూఁదేనెంగొను తేఁటిరీతి రాజకార్యంబులు నిర్వర్తింపవలయు. హితాహితములారయఁ గలవాఁడును, దూరదృష్టి గలవాఁడును, నీతి కోవిదుండును, వితరణశాలియునైన ప్రతిభాన్వితునే ప్రధానునిగ నుంచుకొనవలయు. ఈభూమియే శరీరమనియు, ప్రజలే యంగములనియు నరపతిజీవుఁడనియు, మంత్రులు ప్రధానాంగములగు నేత్రద్వయంబనియు ననఁదగు. అట్టిమంత్రు లసమర్థులైనచో రాజు గ్రుడ్డివాఁడనందగు. శౌర్యధనులను, ధీమంతులను, విశ్వాసపాత్రులను, సుహృద్వరులను, నరనాథుఁడు కనిపెట్టియుండవల

యు. భావశుద్ధిగల్గి ప్రజలరక్షించు విభుఁడు ప్రజల సంపద్యుఁక్తుఁడై నిజకీర్తిప్రతాపంబులు దిశలునిండఁ బూజనీయుండగు. రాజా! నీతో నిట్లింతవఱకును ధైర్యము వహించి పలుకుచుంటినిగాని కార్యాతురుండనై సత్వరముగ నేగవలసిన వాఁడనగుట నాగమనవిశేషంబు నెఱుకపఱచి పోవలయు. దుఃఖవార్త నీకెట్లు తెలుపుటయా యని చాలఁగ సందేహించుచున్నాను. నీకుతటస్థించిన యాపదవిధంబుఁ దెల్పిన నీవుమూర్ఛిల్లుట నిక్కువము. ఇందుఁగలవారి నెల్లర నవలికనుపుము. నీ కా రహస్యముఁ దెల్పి యేగెద.

ముని యాజ్ఞానుసార మొనర్చినపిదప సంయమివరుం డమ్మహీపతితో నిట్లనియె.

అనఘా! నీ పట్లా వాఁడా మాయాతురంగము నెక్కి యుపరిలోకంబుల సంచరించి వచ్చునెడ యమునానదీతీరంబునఁ దర్పణంబువిడుచుచున్న శ్రీకృష్ణభగవానుని దోసిట నీ హాయముఖంబునందలి ఫేనము పడియె.

మ॥ అది వీక్షించి బలానుజుండు పటురోషా
యత్తుఁడై యుగ్రతం
బెదవల్లాడఁగఁ గన్నుదోయి యరుణస్ఫీతా
కృతిన్ మీఱ ను
న్మదుఁడై యెవ్వని ఘోటకాననజ ఫేనం
బీగతిన్ వచ్చెవా
ని దివౌకస్పతిగాచినం దునుముదు న్నే మాస
మాత్రంబునన్॥

గీ॥ అని ప్రతిజ్ఞఁ జేసి యనుపమసంతోష
భరితుఁ డగుచు నాత్మపురికి నేగి
యున్నవాఁడు భుజము లున్నతాకృతిఁ బొంద
ననఘ దేహరక్ష యరసికొనుము॥

అని చెప్పి యాతఁడు యథేచ్ఛఁ జనియె.

—* చతుర్ధనుని యుత్తర కార్య నిర్వాహణము *—

ములుకులవంటి పలుకులా నారదుండు వినిపించిపోవుటచే నమ్మకుండు ప్రతిజ్ఞాప్రకారంబును ప్రతిఘటించునట్టులా యని భయాక్రాంతుఁడై చతుర్ధనభూపాలకుండీరీతిఁ జింతింపఁ దొడంగె.

ఉ॥ ఏటికి వేఁటఁ బోతి నట నేటికి మాయపుఁ దేఁటిఁ గంటి నే
నేటికి దానిఁ బట్టితిని నేటికి నెక్కితి నిత్తెఱంగు నా
కేటికి వచ్చె నివ్విధికి నవ్వనిపాదము పట్టికొందు నీ
వేఁటయు నన్నుఁ బాండుపృథివీపతిభంగిఁ గలంచె
దైవమా॥

అనుచు మానసంబునఁ బ్రాణంబుపైఁ దీపి చేఁ గొండొకసేపు చింతించి మగుడ ధైర్యంబువహించి కులధర్మంబును పాటింపకుంటిగాఁ యని వగచి సరివారిలో నగుఁబాటు కార్యమునరించుచుంటిఁగా యని తలవంచి తన్నుఁ దా దూఱుకొని రోషముఁ బూని గుణహీనుఁడును గుణశూన్యుండు నగు గోపాలుఁడు నాకొక లెక్కయా? రంభాదత్తవరంబుచే దేవతలవాకర్షించి ముందటికార్యం బాలోచింపఁదలంచె. అంతనాతఁడు మంత్రానుష్ఠానంబు శుచియై విధ్యుక్తప్రకారంబొనర్చి తొల్తఁ దైత్యులో

గ్యాధీశుండగు జంభారాతి నాకర్షించె. దేదీప్యమానమగు వజ్రకాంతులవెదఁజల్లు దివ్యమాణిక్యభూషణంబుల ధరించి వేయికన్నుల ఱేఁడు ప్రత్యక్షంబయ్యె. అట్లావిర్భవించిన దేవతాసార్వభౌమునింగాంచి మనంబున ఘనంబుగ సంతోషించి సాష్టాంగ దండప్రణామంబు లొనర్చె.

ఇంద్రుఁడు—రాజేంద్రా! నన్నుఁ బిలిపించిన కారణంబేమి? నావలన నీకొనఁగూడనున్న కార్యంబెట్టిది? ఏటికి ఖిన్నవదనుండై యున్నావు?

చతుర్ధనుఁడాతని వచనంబులాలకించి కంసారాతి, నిష్కారణంబుగ వధింపఁబంతగించు బెఱింగించి కరుణవహించి తన్నుఁగాఁపాడ నభయమొసంగు మనియె.

ఇంద్రుఁడు—భూవరా! త్రిమూర్తులచే వరంబులందితి మిగా యను కంధకావరంబునఁ జండశాసనులై లోకంబులఁ గాసిల్లఁజేయు దైత్యనికాయంబులనెల్లఁ దృటిలోఁ జక్రాహతిచేఁ దుదముట్టించిన శ్రీకృష్ణుని నెదుర్కొను టేటిమాట? మానవేంద్రా! ఆమహాత్మునితో నాకు సమరంబు సంభవించి నేనోటువడిన విధానము వివరించెద వినుము. బదరికాశ్రమవాసులగు భరద్వాజ, కణ్వ, కశ్యప, వసిష్ఠ, వామదేవాది మునీంద్రుల యిష్టసిద్ధికై క్రూరుండగు నరకాసురుని వధార్థంబుగ సత్యభామాయుతుఁడై శ్రీహరి ప్రాగ్జ్యోతిష పురంబుఁ జేరె. ఆజి నాసురవైరి శిర ముద్దండ చక్రంబున ఖండించె. అంత నా మురహరుండు మద్గృహంబున మూఁడు దినంబులు నాసన్మానములందుచు నిలిచె. ఆసమయంబున నాకాంతకుఁ బృందార

కుం డొకండు నందనవనమందలి పారిజాత కుసుమంబు నొక
దానినందఁ జేసె. పులోమజ శ్రీకృష్ణ ప్రభావం బెఱుంగని
దాట నాకుసుమంబు మనుజకామినుల కియ్యఁదగినది కాదు,
దేవతా యోగ్యవస్తువనుచు హరిప్రియ కొసంగక తానే
ధరించె. దీనసత్యభామ సక్రోధయై యీసునుబూని భర్తకె
ఱిఁగింప వనితామణి చిత్తంబునంగల యుత్తలపాటు మాన్ప
నాహరి నందనవనంబునుండి యావృక్షంబునే పెకలించి విహ
గాధిపునిపైనిడి భార్యాసమేతుఁడై చనుచుండె. అట్లు పారిజా
తంబు నపహరించుకొని చనుచున్న యాతనిపై నేమును నావా
రును నానాస్త్ర సంతానంబుల వదలితిమి. వానిని వేనిని
లెక్కింపక దివ్యశంఖారవంబొనర్చె. ఇట్లొనర్ప మావారిలోఁ
జెక్కురు భయవిహ్వలులైరి. నాబాణతతులన్నియు వ్యర్థంబు
లయ్యె. కావున నేను నిన్నురక్షింప నశక్తుండ. పోయివచ్చెద.
ప్రథమప్రయత్నమే నిష్ఫలంబయ్యెఁగా యని వేఁడినిట్టూర్పు
లడఁగించి ధైర్యమును జిక్కఁబట్టి శంకరుఁదలంచె. పొడసూపిన
శూలపాణికి మ్రొక్కి కారణంబునుఁ దెల్పి రక్షింపఁ బ్రార్థించె.

శంకరుఁడు—క్షోణీశ్వరా! నీప్రాణంబులు నేఁగావనోప.
మద్భక్తుఁడగు బాణాసురుని శ్రీకృష్ణునిబారినుండి తప్పింపఁ
బ్రయత్నించిన సందర్భమున హరిపటిమం గాంచితి.

చతుర్ధనుఁడు—దేవా ! ఆ వసుదేవనందనునితోఁడి
కయ్యం బేకతమునఁ దమకుఁగల్గె?

శంకరుఁడు—బాణునకు నుషయను సుతయుండె. ఆపె
నిద్దురయందొక మన్మథాకారుంగాంచి వలచి యాతనికై విల

ఖించుచుండె. నేర్పరియగు నాపె చెలికత్తె చిత్రరేఖ తన చిత్రలేఖనాసామర్థ్యంబునఁ బ్రకటించుచు ముల్లోకంబులయందు సౌందర్యంబునఁ బెంపొందిన రాకుమారుల చిత్రపటంబులఁ జిత్రించుకొని తెచ్చి ముందిడి మనోనాయకుని గుఱుతింప వేఁడె. ఆపె ఈతండే నాపతియని యాశ్రీకృష్ణు పౌత్రుఁడును బ్రద్యుమ్నునిపుత్రుఁడును నగు ననిరుద్ధుని రూపపటమెత్తిచూపె. చూపి యాపెను మనోవేగంబున ద్వారకాపురంబునకరిగి మాయాబలంబున నాతఁడు మేలుకాంచకమున్న యాతనిఁ దన కడకుఁ జేర్చి పుణ్యంబుఁ గట్టుకొనఁ బ్రార్థించె. ఆపెయు నాప్రకారంబొనర్చె. ఈ దంపతులిరువురు నత్యంతసంతోషంబున రహస్యంబుగ నిట్లు ప్రవర్తించుటచే నుషాకన్యకన్యాత్వంబునకు భంగంబు సంఘటించినట్లు కొంతకాలంబునకుఁ జెలులనుమానించి బాణున కీవార్త చెవిని వేసిరి. రోషకలితమానసుండై యారాక్షసేశ్వరుఁడు యంతఃపురంబుఁ జేరి యట ననిరుద్ధుం గాంచె. వారిరువురును విచ్చలవిడిఁ బెచ్చుపెరుగు మత్సరంబునం బోరుచుండిరి. ఈ వృత్తాంతమంతయు నారదునిచే విష్ణుం డెఱింగి ససహోదరుండై సైన్యావళితోఁ బౌత్రునికి బాసటగ వచ్చె. దైత్యనాథుఁడు సన్నుగిఁ జేసి సన్నిలిచిన నాగణముతో నేనునుం జేరితి.

క॥ హరిబలముచేత బలమున్
హరిచే మద్బాహుసత్వమడఁగియు బాణా
సురుఁడు గడుభక్తుఁడగుటన్
బోరిఁ బోరిఁ బోరితిమి కోపమున మనుజేంద్రా॥

ఆభీమసంగ్రామంబున సాక్షాద్విష్ణుండగు కృష్ణుండు బాణుని సహస్రకరంబులు విచిత్రగతి జక్రధారచే మొదలంట నఱికె. తుదకు మత్ప్రార్థంబు బాణునకు రెండుకరంబు లిప్పించితి. ఉషాసమేతుండగు ననిరుద్ధుం దోడ్కొనికృష్ణుండు ద్వారకకుఁ జేరె. కావునఁ గృష్ణునివలన నిన్నురక్షింపరాదు. అంతఁ జతుర్ధనుడింకఁ జేయునదెద్దియూ? యని యత్యంత భయంబున క్షోభిల్లి యాహార నిద్రావిహార సౌఖ్యంబులమాని కొండొకసేపు చింతించి కమలగర్భు నారాధించెను.

ప్రత్యక్షుండైన వేలుపుపెద్దంగనుంగొని రాజప్రణామం బాచరించి దోసిలియొగ్గి యిట్లని విన్నవించె.

జలరుహగర్భా! అకారణవైరమూని మురశాసనుండు నన్నుదునుమ నున్నాడు. నీచరణపద్మంబుల కిదే శరణుఁజొచ్చు చున్నాఁడ. అభయంబిచ్చి రక్షింపంగదే.

వాణీవల్లభుఁడు—క్షోణీవల్లభా! కృష్ణుని సామాన్య మానవునిఁగా దలఁచితివి కాఁబోలు. పురిటింటనే పూతనుం బటిమార్చె. పసితనంబుననే శకటాసురునిగూల్చె. ఏడాదిప్రాయంబువాఁడై యున్నయపుడే తృణావర్తుని పీచమడఁచె. ఇట్టి యద్భుతకార్యంబులెన్నియో యాతండొనర్చె. తుదకునాకుఁ గూడ నాతనిమూలమున భంగపాటు తటస్థించె. అయ్యది యాకర్ణింపుము. కృష్ణుండు గోపనందనులతోఁగూడి బృందావనంబున నొకనాఁడు క్రేపులమేపుచుండె. గోవులుమేయుచుండఁ గృష్ణుండు గోపకులతోఁ జల్దులారగించుచుండె. ఆతని మహిమ నేనెఱుంగఁదలంచి గోవులను గోపాలురను మాయం

బొనర్చితి. శ్రీకృష్ణ పరమాత్మ దివ్యదృష్టిచే సర్వము నెఱింగి తానే గోరూపములను గోపాలురరూపంబులను దాల్చియా మానమెవ్వరికిఁ దెలియనీయక మెలఁగె. ఒకవత్సరమైన పిదప నేనందు జేరఁ జతుర్భుజాకృతితో నాకుఁ దోఁచె. అప్పుడు నే నాతని చరణంబుల కెరఁగి నేదాఁగిలిన బాలకులను వత్సంబుల నర్పించితి. కావున నేను నిన్నుఁ గావఁ జాలను. నేనేఁగువాఁడ.

తదనంతరం బాచతుర్థనుఁ డాత్మరక్షణోపాయంబు లన్నియు వృథయగుటచే నేమియుఁ దోఁచక నున్మత్తునిరీతి విలపించుచుండె. రాజ్యపాలనము మాటయే యోచక మైమఱచియుండె. ఇతరులతోఁ బల్కనొల్లఁడు. పెద్దలగౌరవింపఁ బోఁడు. ఆయుర్దాయము క్షీణించిపోవుచున్నదిగా యని లెక్కించుకొనును. తనవారిని విడిపోవలసివచ్చెఁగా యని వందురును. రక్షించువాడు కఱవైరిగా యని కుందును. ఇంతబలముండియు నేను బలవంతుఁడ నయ్యు నా ప్రాణసంరక్షణ మొనర్చుకొనలేని వ్యర్థుఁడనైతినిగా యని పలుమాఱు పరితాపమొందును. బ్రహ్మను లేపరిభవింపబడినప్పుడు నేనెంతవాఁడనను కొనును. అంతలో ధైర్యమూనిశౌర్యము మెఱయ సంగరరంగంబున నాతని నెదిర్చి శక్తి కొలఁది పోరెద. చంపినఁ జంపెద లేక చచ్చినఁ జచ్చెద. నిదియ నానిశ్చితాభిప్రాయ మనుకొనును.

ఇట్లు బహుప్రకారంబులఁ బరితాపమొందుచున్న భూధవుని మ్రోల కొకభిల్లుఁ డరుదెంచి మ్రొక్కియిట్లనియె.

రాజా! మనపరిసరారణ్యభూముల కర్జునుఁడు ససైన్యుఁడై యరుదెంచి విడిసియున్నాఁడు.

చతుర్ధనుఁడు—ఈనరునకును నా నారాయణునకును భేదము లేదండ్రు. హరిపంపున నీతఁడు నన్నుబట్టికొనిపోవవచ్చునేమో. ఏమైననుకానిమ్ము. రానున్నది రాకమానదు. మున్ముందు నేనాతనిపాలికేగి పాదములపైఁబడి కావవలయును; కాచెదనని యభయ మొసఁగినఁగాని పాదములవిడి లేవ ననద.

ఇట్లు నిశ్చయించుకొని యాప్రదేశమునుండి నిర్గమించెను.

—* చతుర్ధనుఁడు కిరీటికిఁ బాదాక్రాంతుఁడగుట *—

అట్లు కొంతతడవు మనంబున వితర్కించుకొనినపిదపఁ జతుర్ధనుఁడు పాండవమధ్యము దర్శింపనేగఁ గృతనిశ్చయుండై కానుకలంగొని యాతనిసమీపించి వానినర్పించి సాగిలఁబడి మ్రొక్కి లేచి నిలిచి సవినయంబుగ ముకుళితహస్తుండై యాతనితోనిట్లని విన్నవించుకొనియె.

స్వామీ! బలవంతుఁడొకఁడు నన్నుఁబట్టి పల్లార్చుటకు శపథమూనియున్నాఁడు. ఆపచ్ఛరణ్యుండ వీవని నిన్వెదకొనుచు వచ్చినాఁడను. అభయమొసఁగి ప్రోవవలయును.

ఇట్లనుచునాతని పాదసరసీరుహంబులపైఁబడి లేవకుండె.

అర్జునుఁడు—రాజా! భయంబుడుగుము. నీప్రాణంబునకు నాప్రాణమడ్డము. శ్రీకృష్ణపరమాత్మ పాదములపై నానసుమీ! నిన్నుదప్పక రక్షింతు లెమ్ము. అట్లుకావఁజాలనినాఁడు మత్ప్రాణమున నాశిరమును ద్రుంచుకొందు.

రాజా! నీకువైరియెవ్వఁడు? వైరకారణమెద్ది? ఉదంతమంతయు నవిస్తరముగ వివరింపుము.

ఈప్రశ్నతో నాతనిగుండె జల్లుమని యథార్థమెఱింగించిన పైమాటనున్న కీడెద్దియో యని సందేహించుచు భీతిచే నాపాదమస్తకము గడగడవడంక మోమున వెల్లఁదనమూని మాటతడఁబడ నిజచరిత్రము చెప్పఁగడాఁగె.

దురంత చింతాక్రాంతస్వాంతుఁడై యజ్ఞనాథుఁడు కమలోద్భవాదులు సహాయమొనరింప నిరసించిన వారను పల్కులు లోనుగాఁగల స్వీయచరిత్రంబుఁదెల్పిన

ఉ. ఆ నరనాథువాక్యము భయంకరమై తనవీనులందు ను
గ్రానలకీలసోఁకిన క్రియం బరితాపమునొందఁజేయఁ గ
న్గొనల నశ్రులుప్పతిల గుండెలుజల్లన వెచ్చనూర్చుచు
న్మానసవీథిఁ జింతలుచుమ్రాన్పడి యుండెనరుంతు దుఃఖియై.

హా! నే నేటి కీక్రూరదేశముం జేరితి? కారణమారయక నే నేటి కథయమునఁగితి? శ్రీమాధవా! నన్ను మోసగించితివిగదా. కార్యార్థివై మున్ముందుగ వైరి శ్రీకృష్ణభగవానుఁడని తెల్పిన రక్షింపనని యుపాయము పన్నితివి. మా ముఖ్యప్రాణమును మాకులదైవమును మాదేశికుండును మాకత్యంత మిత్రుండును మాకేడుగడయునగు కృష్ణుఁడా నీకు వైరి!

తే. అట్టి పరమాత్మునితోడ నే నని యొనర్ప
నెట్లు దేహంబుతోఁ జరించు టెట్టు
లీధరాధిపుఁగాపాడు టెట్లు దీని
కేమి చేయుదు నిందఱకేదిగతియొ!

ముకుందుని ప్రతాపము సమగ్రంబున నెఱింగియు నే నేమని యాతని ప్రమోల భండనంబున నెదిరి నిలువఁగల సా

మర్త్యముగలవాఁడ? నోరుజాతి యభయమొసంగితినంటినే! ఈతని రక్షించుటెట్లు? ధీరుల కాడినమాట దప్పుటపాడి కాదు. తలనొడ్డియైననుతనతలఁపు నెగ్గించుకొనుటయుత్తమరాజధర్మము.

క. శరణాగతుఁడగు వానిఁ
గరుణం దనువైననిచ్చి కావఁగఁదగు భూ
వరునకుఁ బక్షికినై తన
శరీరమాంసంబు శిబియొసంగఁడె కరుణన్

జీమూతవాహనుండు సర్పంబునకై విహంగోత్తమునకు ప్రాణంబులనీఁడె?

క. కావున శరణాగతునిఁ
భూవరుఁ గాచెదను నేను భూమిఁ హాగిచేఁ
జావైన లెస్సయటుగా
దా విజయంబైన మిగుల ధన్యతగాదే.

అనఘా! నీవు నిజపురంబున కేగి సైన్యసమేతుఁడవై యింద్రప్రస్థంబునకు రమ్ము.

—* చతుర్థనుఁ డింద్రప్రస్థంబునకుఁ జేరుట *—

ఇంద్రప్రస్థంబున నొక్కనాఁడు ధర్మసూతి సోదరులు గొల్వ నిండుకొల్వున నున్నయెడఁ జతుర్థనుఁడందుఁ జేరి యుపాయనంబుగఁ గొనితెచ్చిన యేనుఁగులను, గుఱ్ఱములను, సువర్ణరాసులను సమర్పించె.

ధర్మరాజు వానినందుకొని యాతని నర్థాసనంబున నాసీనునొనర్చి తగుమర్యాదలం జరిపి యాతం డే పురాధీశుఁడని యర్జునునకుఁగనుసన్న యొనర్చె.

అర్జునుఁడు—అన్నయ్యా! ఈతఁడు కుండినపురాధీశుఁడు. చతుర్ధననాముఁడు. ఆనాఁడు నేను వేఁటాడనేగి యీతని పురసామీప్యంబుననున్న వనంబున మృగావళిం జక్కాడి విశ్రమించియుండు నెడఁ గలనిజంబు మఱుఁగుపఱచి విరోధి బారినుండి నను దప్పించి, రక్షింపుము. శరణుశరణు ఆపద్బాంధవా! యనుచుఁ బాదంబులపైఁబడియె. శరణనిన వానిగాచుట విధి యని యుభయముసంగి విరోధియెవ్వరంటిని. దానికాత...

ధర్మరాజు—తమ్ముఁడా! ఏటికి సందేహించెదవు? డగ్గుత్తికపడి మాటరాక కంట నీరిడుచుండుటకుఁ గారణమేమి? వైరియెవ్వరనియె? తెల్పుము. కీర్తికాములమగు మనకు శరణాగతునిఁ గాచుటకన్న దొడ్డకార్యమెద్ది? నీప్రతిజ్ఞయే నాప్రతిజ్ఞ. వైరి యెట్టివాఁడేనియు శంకరశక్తిగాలఁడి యెదిరించి మన బొందిని ప్రాణములున్నంతవఱకు నీతని రక్షించియే తీరవలయు. చతుర్ధనభూపాలా! నీవు నిర్భయముగనుండుము. నీవైరి యెవ్వరో పేర్కొనుము.

చతుర్ధనుఁడు—అనఘాత్మా! నమస్కారము. ప్రాణంబులపైఁ దీపిచేఁ గపటమతిని యాచించినమాట వాస్తవము. మీరును నాయెడఁ గరుణాంతరంగులై ప్రోవ నమకట్టినందులకు వందన సహస్రంబులివే యర్పించుచున్నాను. నన్వధింపఁ దలపెట్టిన మహామహుఁడు శ్రీకృష్ణ పరమాత్ముఁడు.

అట్లు చతుర్ధనుఁడు తన చరిత్రనంతయు విపులముగ నయ్యజాతశత్రునకుఁ దేటపఱచె.

—* కరినగర ప్రయాణము *—

ధర్మరాజు నిజాభ్యంతర మందిరంబునకు సోదరులు తోడరా నేగ, ద్రౌపదికిని, కుంతికిని, శ్రీకృష్ణునితోఁ దటస్థించిన కయ్యంపుఁ దెఱం గెఱింగించె. కలనేని తలంపని విధానము తటస్థించినందుల కందఱును మనస్సున నొచ్చుకొనిరి. క్షత్రియధర్మంబు నిర్వర్తింపక యాలసించు టన్యాయంబని యెల్లరును నేకాభిప్రాయులై తాతయగు భీష్మునికడ కేగ నిశ్చయించుకొనిరి. మఱునాఁటిదిన ముదయముననే యుధిష్ఠిరుఁడు సోదరులును జతుర్ధనుఁడును తోడరా నిజబలంబులతోఁ గరిపురంబునకుఁ జేరఁబోయె. హస్తినపురంబున కేగి తాతపాద సన్నిధిం జేరి సాష్టాంగ దండప్రణామాదులొనర్చి యాజ్ఞానుసారంబుగ నర్హాసనంబున నాసీనుండయ్యె.

భీష్ముఁడు—నాయనా! ధర్మజా! నీవు తమ్ములంగూడి హుటాహుటి నిటకు రాఁగారణం బేమి కల్గె? ఆనూతన పురుషుం డెవ్వాఁడు?

ధర్మరాజు—పితామహా! ఈతఁడు కుండిన పురాధీశుఁడు. చతుర్ధనుఁడను నామంబునం బరఁగువాఁడు. ఈతఁడొక మాయాతురంగంబు నెక్కి త్రిలోకములును సంచరించి నిజ పురోన్ముఖుండై సను దేరు నెడ యమునానదీతటంబున నర్ఘ్యమువదలుచున్న శ్రీకృష్ణునిదోసిటఁ దురంగ ఫేనము పడెనఁట. ఆకారణంబున నిట్లొనర్చిన ద్రోహిని మానసములోఁ జక్రధారచేఁ ద్రుళ్ల నేతునని ప్రతినబూనెనఁట. అర్జునుండు కుండిన పురపరిసరారణ్యములకు మృగయా తత్పరుండై యేగె.

వేఁగిన మనవాని నీతఁడు తొలుదొల్త శత్రువునామం బుచ్చరింపక శరణార్థిని రక్షింపవేయని పదంబులంబట్టి నిలుపనీడనిచ్చెదనన్నఁగాని విడువననియె. అందులకుఁ గిరీటివల్లెఁ గాని పిదపఁ గృష్ణుండే పగవాఁడనియె. మించినదానికి వగచిన లాభ మేమని నేను నందుల కియ్యకొంటిని.

భీష్ముఁడు—ఔరా! విధిప్రేరితంబై యెంతటి కార్యము నెట్టుకొనివచ్చెను! ఇయ్యది యొక విషమస్థితియనవొప్పు. కృష్ణునితోడి సమరము సామాన్యమా? ఆతని బలసత్వంబు లమోఘములు; సమరప్రౌఢప్రతాపము లనిర్వచనీయంబులు. అంబుజాసనరుద్రాదులే యాతనితో సంగ్రామంబున నిలువఁజాలరైరి. మనమన్న నెంతవారము? కట్టడి బ్రహ్మమనపాల నీచతుర్ధను నేలఁగోసె? అబ్బా! పుండరీకాక్షునితోడి పోరాటమా? దైవమా! నీమాయ నేమననొప్పు! శుభాశుభంబులు దైవప్రేరణానుసారంబుగ సంభవించుచుండు. కావునఁ బ్రతిజ్ఞానిర్వాహణ మవశ్యకర్తవ్యంబు.

అట్లు గంగానందనుని యామోదంబును బడసి ధర్మజాదులు ధృతరాష్ట్రమహీపాలుని సందర్శింప నేఁగిరి. భూపతులును దొరలును మంత్రులును బుధులును గొలుచుచుండ నిండుకొలువున నున్న ధృతరాష్ట్రుని నిరుపమానంతసంతోషభరితస్వాంతుఁడై వెలుఁగుచున్న సుయోధనునిం గాంచి సభామందిరద్వారంబుకడ కెల్లరు నేఁగి దౌవారికునిచేఁ దమరాక ప్రభునకెఱుంగఁజేసిరి. అంబికేయుండును వారల సగౌరవంబుగఁ గొలువుకూటంబునకుఁ బిలిపించుకొనియె. అజాతశత్రుం

డును సోదరులును జతుర్థనుండును లోనికేగిరి. ధర్మరాజాదులు చీకుపేసికి ముక్కి దుర్యోధనాదులం గాఁగిలించుకొని యుచితాసనంబుల నాసీనులైరి. అంధనృపతికిఁ బాండవులతోపాటు చతుర్థనుఁడును గులగోత్ర నామంబులఁ జేర్కొనుచు సాష్టాంగ నమస్కారంబులొనర్చె. ధృతరాష్ట్రుండు నృపాలుని సన్మానించి ధర్మపుత్రా! యీ మహారాజెవండు? నీ వెంటరాఁగతమేద్ది? యనియె.

ధర్మరాజట్లు ప్రశ్నించినఁ గురురాజున కా భూపాలుని చరిత్రము సవిస్తరముగఁ దెల్పి యాతని యాగమనంబునకుఁ గల్గిన యావశ్యకత వినిపించె. భూపాలునిఁ బాలింప మిమ్ములఁ గూడ వేఁడ నుద్యుక్తులమై యిటఁ జేరితిమనియె అపగానందనుని సన్నిధికేగి కార్యంబు తెలంగెఱింగించి యీనృపాలుని రక్షించుట యనివార్యకార్యమని యనుజ్ఞవడసితిమనియె. మీయభిప్రాయంబును వ్యక్తీకరింపఁ బ్రార్థితులనియె.

ధృతరాష్ట్రుఁడు—నీవుతలఁచిన కార్యమెట్లు నెఱవేఱకుండు ?

శ్రీకృష్ణునితో సంగ్రామమనఁగనే శకుని, కర్ణ, దుర్యోధన, దుశ్శాసనాదులు పరమహర్షంబునొందిరి. పరమమిత్రులకుఁ బ్రబలవైరము సంఘటించెఁగా యని వీరల కాత్మ యుప్పొంగి పోవుచుండెను.

శకుని—ధర్మతనయా ! ఎప్పటికిని నీవింతియేగదా. నీబలము నీవెఱుఁగలేవు. కృష్ణుని నెదుర్కొని యోడించుట

యొక లెక్కయా? సందేహింపకుము. ఆ యాదవేంద్రుని సామ
ర్థ్యమే నెఱుంగుదును. మనకు మేలు చేకూరుట ధ్రువము.

కర్ణుఁడు—అర్జునునియందుఁ జేరిన యీతనిఁ గృష్ణుఁడొ
క్కఁడే కాదు! నిర్జరులతోఁ గూడివచ్చినను జంపుటమాట
యటుండనిండు. తేఱిపాఱఁజూడఁగలరా?

దుర్యోధనుఁడు—అన్నయ్యా! జయము మనకు
సత్యము.

మ॥ వనజాక్షుండననెంత చా! గురుఁ డశ్వత్థామయుఁ గౌతముం
డును మీరేవురు నేను బాహ్లికుఁడుఁ గర్ణుండుఁ మదీయానుజుల్
ఘనులీరాజులు భీమజాద్యసురులుఁ గంగాసుతుం డాదిగా
మనసైన్యంబులుగూడి పొల్చిన రణక్ష్మామండలిన్ నిల్చునే॥

కావున నర్జునుని ప్రతిజ్ఞ నిర్విఘ్నంబుగ నీడేఱు.

దుశ్శాసనుఁడు—ఈక్షణముననే మనము భూమిపతు
లెల్లరకు వారివారి సైన్యములతో బయలుదేఱి రమ్మని శ్రీము
ఖంబు లంపెదము. వారు చేరినపిదప నెల్లరును గూడి సైన్య
రాజితో ద్వారావతిముట్టడించి యాగోపాలునిఁ గాఁడోలు
దము.

ఆ దుష్టచతుష్టయంబుల వీరాలాపంబులాలకించి యు
ధిష్ఠిరుం డాత్మయందబ్బుర మొంది వారల కిట్లనియె.

మాతులా! కర్ణా! సోదరులారా! సకలరాజన్యులఁ గద
లిరా వార్తలంపుఁడు. ఆపిమ్మట దాడి వెడలుటకుమున్ను దూత
నొకని శ్రీకృష్ణుని తలంపుఁ దెలియ నాతనికడ కంపుదము.
తాతగారిట్లొనర్చుట ధర్మమని యాజ్ఞాపించిరి.

ధర్మజుని వాక్యంబుల కెల్లరును వల్లెయనిరి. అంతఁ
గొలువుఁ జాలించి యెల్లరును నిజనివాసంబులకుఁ జనిరి.

—* ద్వారకయందలి విశేషములు *—

తే॥ గీ॥ పాండవులుఁ గౌరవులు సర్వపార్థివులును
హస్తిపురమునఁ గూడుట యాప్తచరులు
దనకు వినిపింపఁ గృష్ణుఁ డుద్ధవునిఁ బిలువ
నంపి యాతనితోడ నిట్లనుచుఁ బలికె॥

వింటివా యుద్ధవా! యెంతటి విపరీతము సంభవించిన
దో! నీరునుఁ దైలమువలెఁ గలియక మెలఁగుచున్న పాండవు
లును గౌరవులును నీరక్షీరములట్లు గూడుకొని సకలనృపుల
తో సర్వసన్నద్ధు లగుచున్నారఁట! పోరు నష్టము పొందు
లాభమందురు. ఏకారణముననైన వారలకుఁ బొత్తొనఁగూడుట
యే మదీప్సితము. పాండవేయులు నన్నాలోచింపక యెయ్యె
దియు నొనర్పరు. అట్టి వారీవిషయమున నన్నేల మున్ముందు
చేరరారు? ఇదేమి చిత్రము? ఉపేక్షఁ జేసెడివారు కారు. కార్య
ము భారమైనది. కాకున్న నృపులనెల్లరఁ గూర్చుట కేమి కార
ణముండును? ఇట్టి కార్యమెత్తినపుడు నాచెవిని వేయకుండుట

యా? ఇతరు లూరకున్నను నాముద్దుల మఱఁది నన్గానరా కుండుట కేమికారణము? నమ్మలేకున్నాను. నమ్మకుండు టెట్లు?

ఉద్ధవుఁడు—వసుదేవతనయా! నాకును విపరీతముగ నే దోఁచుచున్నది. ఇంనుండియెవ్వరైన నొకరందుల కేగి వచ్చినఁ గాని యీరహస్యం బెఱుకపడదు?

త్రికాలవేదియయ్యు నాకృష్ణభగవానుఁడు రాజధర్మంబు మదినెంచి యక్రూరునిం బిలిపించి యాతనితో నిట్లని యానతిచ్చె. సమస్తధరణీశులతోఁ బాండవులును గౌరవులును వేదండపురమ్మునఁగూడియున్నారఁట. నీవునందుఁ జేరివిషయంబులరసి ధర్మతనయాదులకు మానసీమంబుఁ దెలిపి వారిక్షేమలాభంబులఁ దెలిసికొని రయంబున నిటఁ జేరుము. వల్లెయని యాతండును రథారూఢుండై గజపురమ్మునకుం జనియె. చని యాతండు తత్పురప్రాంగణ ప్రదేశంబుల నిండుకొనియున్న సైన్యంబులం గాంచె. రాజద్వారంబుఁ జేరి దౌవారికులవలన ధృతరాష్ట్రునకుఁ దనరాక నెఱింగించె. లోనికిం బ్రవేశింప నాతఁ డనుజ్ఞ నొసఁగినతోడనే సభామంటపంబునకుంబోయి యచ్చట గాంగేయ బాహ్లిక సోమదత్తాదిజ్ఞాతులును, యుధిష్ఠిరాది పాండవేయులును సుయోధనాది కుమారవర్గంబును ద్రుపద సౌబలసైంధవాది బంధువులును మత్స్య మద్ర మగధ మాళవ నేపాళచోళ కేంకణ కొంకణ కోసల కుకుర కురుకరూశాది నానాదేశాగతరాజవరులును, విదురసంజయులుం గొలువ ననర్ఘ సింహాసనాసీనుండై పేరోలగంబున్న వైచిత్రవీర్యునకుం బ్రణమిలి కౌంతేయగాంధారేయాదుల నాలింగనంబు గావించి

తక్కినవారలచేత సంభావితుండై తనకమర్పఁబడిన కనకపీఠం బున నాసీనుండయ్యె. కుశలపూర్వకంబుగాఁ దత్తదుచితాలాపంబులాడుచున్నయెడ నజాతశత్రుఁ డక్రూరునితో నిట్లనియె.

అక్రూరా! నీవుసార్థక నామధేయుఁడవు. క్రూరుఁడవు కాకుంటనే నిన్నక్రూరుండన నొప్పు. అనవరతము శ్రీరమణు పాదచింతన ధ్యానంబున నప్రమత్తుఁడవై యుండుకతననే నిన్నక్రూరత వరించె.

మాబావయగు శ్రీహరి కుశలంబున నున్నవాఁడే? పెదబావయగు బలరాముఁడు సౌఖ్యముననున్నాఁడే? ముద్దుల బావమఱఁది సాత్యకియు సోదరులును సుఖులే? సాంబాదులు ముదంబుననున్నారా? అవరోధజనంబెల్లరును సేమమేకదా? సర్వకాలసర్వావస్థలయందును నీవాతనివిడనాడకుందువుగదా? శ్రీకృష్ణుండు మమ్మెప్పుడైనఁ దలంచుచుండునా?

అక్రూరుఁడు—యుధిష్ఠిరా! ఎట్టిప్రశ్న వేసితివి? నన్బరీక్షించుట కిట్లనుచున్నావా? మీకును హరికిని భేదమున్నదని యెవ్వరనఁగలరు? ప్రేమతో మిమ్మాతఁడనుకొనని ప్రొద్దుండఁబోదు.

యుధిష్ఠిరుఁడు—మహాత్మా! మీయాగమనంబునకుఁ గారణ మెద్ది?

అక్రూరుఁడు—శమనతనుజా! మీకును ధార్తరాష్ట్రులకును నెయ్యము సంభవించినట్లు చారుల మూలమున మురహరుండెఱింగి సంతసించె. మించినవైరము తగదని యుభయులును గ్రహించి నెయ్యిం జరింప నెంచుట క్షేమదాయ

కంబని యాతఁడు మిగుల వాక్రొంచె. రాజనివహమ్ములతోడ నిటఁ గూడియుండినట్లు చారులు దెలుపఁ దత్కారణమేదియో యారసి రమ్మని నన్బంపె.

ఈప్రశ్నకు ధర్మసూతియుఁ దక్కినవారలును బదులాడక తడవుసేసిన దుర్యోధనుం డిట్లనియె.

ఈచతుర్థనుఁడు హయంబు నెక్కి యాకసంబునఁ జనునెడ వచ్చినమారుతముచే గుఱ్ఱపు నురువు యమునలో నర్ఘ్యమిచ్చుచున్నఁ గృష్ణుని కేల్దోయిం బడెనఁట. దానఁ గినిసి మానసములో నీతనిం ద్రుంతునని కృష్ణుండు శపథమూనెనఁట. అంత భయంబున నీతఁడు మాగాండీవి యండం జేరి యభయంబు వేఁడె. గాండీవి కరుణించి కావ నెంచె. శరణార్థిని రక్షించుటకు మేమందఱ మిందుఁ జేరితిమి. నెపము లేని ప్రతిజ్ఞ మానుమనుము. ప్రతినవిడిచి యీతనిం గాచుట మంచిదనుము. కాకున్న రణము నిజమనుము. తనబలమును నెఱిఁగి ప్రవర్తింపుమనుము.

శా॥ ద్రోణాచార్యుఁడు భీష్ముఁడుం గృపుఁడుఁ గర్ణుండర్జునుండుం ద్రిగ
ర్తప్రాణాత్మోద్భవధర్మజుల్ గవలు నాహైడింబుఁడుం ద్రౌణియుం
క్షోణీనాథుఁడుఁ బోరనిల్వఁగ బిడౌజుండోఁ యజుండో కదా
వేణుధ్యానముఁ జేసి గొల్లసతులన్ వేఁగూడుటో కయ్యముల్!

కావున బహుశాస్త్రజ్ఞుఁడవగు నీవు మీకృష్ణునకు సద్బుద్ధిఁ జెప్పి చతుర్థునినిం జంపెదనన్న ప్రతినమాన్పింపుము.

అక్రూరుఁడు—సుయోధనా! రాజ్యమదంబు కన్నుల గప్ప ముందువెన్కలఁగాంచక కోటికివచ్చినట్లు కాన్లేల్ప్రేలెదవు? చక్రపాణి సత్యసంకల్పము నుమాన్ప నాబ్రహ్మకైన శక్యమా? సమస్తలోకంబులం దాఱుమాఱులొనర్చి దేవతల భోగభాగ్యంబుల మాఱుంగొనిన రాక్షసేశ్వరుల మాటమాత్రమున డొల్లనేసిన హరికిని మీకును హస్తిమశకాంతరము వారగలదన్న మాట మఱచితివే? కాళీయఫణిగర్వమడంచిన ఘనుఁడనియు, సామజశ్రేష్ఠంబగు కువలయాపీడంబుఁగూల్చిన జెట్టియనియు, బాహుయుద్ధంబునఁ జాణూరునిఁ ద్రుంచిన బలశాలియనియు, జరాసంధునిఁ బదునెనిమిదిమార్లు రణభూమిఁ బాఱఁదోలిన పరాక్రమశాలియనియు, దోశ్శక్తిని బ్రహ్మాండమున నాతనిసద్దువాఁడు లేఁడనియు, శూలపాణికుంతటివాఁడు బలిసుతునితోఁగూడి యాహవంబున నెదుర్కొనఁ జాలఁడయ్యెననియు లోనుగాఁగల హరిపరాక్రమంబులు వినియెఱుంగవా? బాగుగ మంతనంబొనర్పుఁడు. ఆత్రపడకుఁడు. హరితోడి పగ పాముతోడిచెలగాటయని నమ్ముఁడు. అతని నెదుర్కొనుట యన గిరితోఁ డీకొట్టుకొనుటయే. కావున మీరెల్లరు నీభూవిభునిం దోడ్కొని శ్రీయఃపతిపాదారవిందంబులపైఁబడి శరణము వేఁడుఁడు. అతఁడు రక్షించును.

దుర్యోధనుఁడు—నాయనా! అక్రూరా! అమ్మపుట్టిల్లు మేనమామదగ్గఱనటోయి పొగడుట? ఔనునిజమే. మగటిమి

యున్న యీకృష్ణునిదే మగఁటిమి. పాలిచ్చుటకు వచ్చినయబలం గూల్చిన యమోఘబలశాలి. బండినగసితన్నిన బలపరాక్రమశాలి. మద్దిచెట్లం దెగనేసిన మహాబలుఁడు నీటిపాముం జంపిన నీటుకాఁడు. నాతిసహాయంబున నరకాసురుంగూల్చిన నేర్పరి. జరాసంధుని ధాటికోర్వంజాలక స్వస్థానంబునుండి తోకముడుచుకొనిపారిపోయిన పరాక్రమశాలి. నీస్వామిభక్తికి మెచ్చితిని. నిన్నుఁబోలిన బట్రాజులు పైరీతినిజాలుచుండుటంబట్టియె కొందఱమాయకులుకృష్ణుఁడన్న నంతవాఁడింతవాఁడని మోసపోవుచున్నారు.

కృష్ణునిసామాన్యమానవునిగ నెంచి పరిహసించుచున్న రారాజవాక్యంబుల సరకుసేయక నాతనిఁ దృణీకరించి యక్రూరుఁడు భీష్ముని దిక్కుంజూచియిట్లనియె.

మహాత్మా! ఈతఁడు మదోన్మత్తుండై కృష్ణుపరాక్రమం బెఱుఁగక తూలనాడుచున్నాఁడు. ఆవీరాగ్రేసరు ప్రభావంబు తమకుదెల్లంబు. ఉగ్రుండై యానందనందనుం డొక్కమాఱు రణభూమిం దేఱిపాఱఁజూచిన నిలువనోపఁగలవారెవ్వరు? కావున నాతనితో వైరముడిగి శరణుపట్టఁజేయుము.

అక్రూరుఁడు భీష్ముఁడు తనపలుకులకు నిరుత్తరుండై యున్నకుండుటం గాంచి ధర్మరాజాదుల నుపలక్షించి యిట్లనియె.

పాండుకుమారులారా!

క॥ హరియీకుఁ బ్రాణబంధువు
గురువుఁ సచివుండు రక్షకుఁడునై మిమ్మె

పురఁ గూర్మినెల్లవేళల
నరయుచు రక్షించినందుకా యిదిదలఁపఁ।

అట్టి శ్రీకృష్ణునిపొందు మంచిదో ధార్తరాష్ట్రుల పొత్తు మంచిదో యోచింపుఁడు. వీరు మీకు నిమిత్తమాత్ర మిత్రులు, సహజవైరులు. ఎట్లయినమీకును యదునందనునకును మిత్రభేదముఁ గల్పించుటకే వీరి కీయవ్యాజప్రేమము. మురళీధరుని దయకు మీరు దూరులుగాఁగనే మిమ్ముం దునిమి మీ రాజ్యమపహరించుటయే వీరినిశ్చితాభిప్రాయము. ఈనృపకీటకంబుం జేపట్టి దేవకీనందనునితోఁ గయ్యంబునకు దిగుట కర్జంబుగాదు. పార్థా! నాపలుకులాలకింపుము. మఱదివను చనువుమానుము. కంతగించి మేనమామనే సంహరించిన యాతనికి నితరులెంతటివారు. వానికి శరణుఁ జొచ్చుటే భావ్యము.

అర్జునుఁడు—అక్రూరా! గ్రహించినవానిఁ ద్యజించుటెట్లు? న్యాయవిరుద్ధంబుగదా. సర్వభూతాంతర్యామియగు పరంధాముఁడేమి చేసినం జేయనిమ్ము.

అంతట యుధిష్ఠిరాదులు రమావల్లభునకుఁ దెల్పుమని యక్రూరునితో వేఱువేఱుగఁ దమపల్కులవినిపించి తమయును నొకబుద్ధిమంతుని నాతనిపాదసన్నిధికిఁ బంపి యొనర్పనున్న విధ్యుక్తధర్మంబుల తెఱంగెఱింగించెదమని సవినయంబుగ విన్నవించి యనిపిరి. అక్రూరుండును రథారోహణంబుఁ జేసి రయంబున ద్వారకాపురంబుఁ జేరి మురమథనుని పాదసరసిరుహంబులకు మ్రొక్కి యనుమతిని సర్హాసనంబున నాసీనుండై

సోదరులును నందనులునుఁ గొల్వనున్న మురాంతకునకుం గరిపురంబునందలి యాంబికేయు పేరోలగంబునందలి విశేషంబుల వినిపింప మొదలిడియె. కమలదళాక్షుండు దుర్యోధనుని ననుచిత వీరాలాపంబులకుఁ జిఱునవ్వునవ్వి పైవిశేషంబులం దెల్పుమనియె.

అక్రూరుఁడు॥ పద్మదళాక్షా! నేనరుదెంచునపుడు ధర్మజాదులు తమతో విన్నవింపుమనిన వార్తలాలకింపుఁడు. ధర్మజుండిట్లనియె.

"ఱేఁడు కపటమున మా యజ్ఞునునిఁ జేరె. అభయమిసంగినవాని విడనాడుట ధర్మవిరుద్ధముకదా మఱిఁది శుభ్రతరకీర్తి దశదిశలఁబంపినవాఁడవు నీవు. అట్టినాఁడు శరణార్థినిఁ ద్రోసిపుచ్చినను నపఖ్యాతికి నెడమిచ్చుటకు నీవు మాత్రమిచ్చగింతువా? ఏకశరీరులై మెలఁగిన మీ యిరువురకును నొక నృపుని రక్షించు నెడ భేదాభిప్రాయము లేర్పడి సంగరంబునకు గడంగితిరనిన లోకులు నవ్వరా! మేనత్త మేనమామ బిడ్డలమనుమాట మఱవకుము. మీపాదభక్తులయెడ నెనరుఁ జూపుఁడొప్పు. ప్రతిన నుపసంహరించుకొని భూధవునిఁ గావుము మఱిఁది మాటఁ జెల్లింపుము.

భీముండిట్లనియె. "మాయన్నగారి మెత్తనిమాటలవ మేము భయమున గజగజ వడఁకితి మనుకొనకుము. బంధుత్వంబున కెడబాటుగల్గునను నుద్దేశమున నట్లనెనని నమ్ముము. అర్జునుఁడు గాచుచున్న మనుజాధిపుని బ్రహ్మరుద్రులతో నేకమైవచ్చినను ద్రుంచుట శక్యము. కావునఁ గుండినపతిం

గాచుట యుభయులకు నయంబు. లేకున్న నాలావును నర్జునుని పరాక్రమంబును జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనుము”

అర్జునుండిట్లనియె. “పిల్లినిఁ బెంచిన బెబ్బులియయ్యె నను కొనుము. నావృద్ధికి నీవేమూలకారణుండవు. మంచియో చెడ్డయో పుడమితేశినిం గాచెదనంటి. నా మేనం బ్రాణంబులుండునంతవరకు నాతనిం గాచుట నావిధి”

బలరాముఁడు—ఏమి కృష్ణా! మాటాడకున్నావు? అక్రూరునిపల్కులు మృషలేమోయని యనుమానపడుచున్నట్లున్నావు. కానున్న నీవు నీవారని హెచ్చుగనమ్మిన పాండవేయులపల్కు లిట్లుండుననుకొనఁ గావంతేని యవకాశముఁడునా! అందుఁ బాండవమధ్యముండు నీమాట కెదురాడునా? ఇదేటి మాట! అక్రూరా! అసందర్భంబులాడుచున్నావు. నిదురయందున్నావా? కలవరింతమాటలు కావుకదా? కిరీటికీర్తి కాపాడుటే నీకుబరమధర్మము. ఆతని ప్రతిష్ఠగాపాడుటకై నీప్రతినవిసర్జించుకొనుటయొప్పు. గౌరవార్హులకు గౌరవహాని నేకూర్పనెంచుటకు నంసిద్ధుడవైనందులకుఁ గృష్ణా నీవునిశ్చయముగ శిక్షార్హుండవు. వారామాట ననకమున్నకుండినందులకు వగచుచున్నాను. కృష్ణా! మునిఁగినదేమి? వారిదూతరానేల? వారికిఁ బ్రయాస గల్గింపనేల? నీవేమున్ముందుగ నేఁగి యూపదలు మూడినపుడు మీరందఱేకమగుదురో కారో పరీక్షించుటకిట్లొనర్చితినని ఏదో మాయోపాయంబుపన్నుము. నిన్నెవ్వరు వేలెత్తి లెక్కింపరు. చెడ్డపేరు వచ్చినమూకువచ్చును.

కృష్ణుఁడు! అన్నయ్యా! నీపల్కులు చోద్యంబయ్యెడి.

వారిమొదలం గల్గిన యనురాగంబున నే నెట్టికార్యంబున కేని నొడంబడుదుననియు; నిజగౌరవంబు వమ్మొనర్చుకొని నిజ ప్రతిజ్ఞ సరకుచేయక మీ కెల్లరకు నహితమగు కార్య మొనర్తునని యభిప్రాయము సూచించితిరి. దుర్యోధనాదు లన్నట్లు కృష్ణుఁడన్న నల్ల వెఱ్ఱిగొల్లఁడని మీరును దలంచితిరి కాఁబోలుం. అతిక్రాంతమర్యాదులై చరించిన వారిపట్ల నింక నే నెట్లు ప్రతికూలస్వభావము వహించియుందు? అక్రూరా! శరణాగతుని విడిచి భరతకులంబునకుఁ గళంకముఁ దేఁజాలనని యర్జునుఁడనుగా!

బలరాముఁడు—సోదరా! సాత్యకీ! చూచితివా ఈతని యనుమానము?

కృష్ణుఁడు—మూఢచిత్తా! అర్జునా! నిశ్చయముగా నన్వంచించితివిగదోయి! నీ వినయప్రవర్తనంబులు నిక్కువంబు లనుకొంటి. నీవు ప్రాణమిత్రుఁడవని నమ్మియుంటినిగాని, ఇట్లు భంగపుత్తువని తలంపలేదు?

బలరాముఁడు—ఇది యంతయు నీ స్వయంకృతాపరాధము! పామునకుఁ బాలువోసి పెంచినట్టు లాతనిఁ బెంచితివి. అతని దుర్గుణంబు లీనాఁటికైనను నీవు గ్రహింపఁగల్గినందులకు సంతోషము.

కృష్ణుఁడు—నే నొనర్చిన మహోపకారంబులనైనఁ దలంచి నాశత్రుని విడనాడి యుండవచ్చునే? స్వలాభంబు మది నెంచి నాతోఁ గపటపుఁ గూటమిం జేసితివిగా! నీపేరుప్రతిష్ఠలకు లోటు రాఁగూడదేమి?

బలరాముఁడు — పాండవేయుల ప్రాణమిత్రత్వము ధర్మతత్వము బయలుపడెనా కృష్ణా?

కృష్ణుఁడు — అన్నయ్యా! ఆ కపటాత్ములకు మహాగర్వంబుగలదు. అనంతపరాక్రమవంతులమని వారికిఁగల గర్వంబు సర్వంబు ఖర్వంబొనర్చు. ఆమూఢాత్ములకు వినాశకాలంబు సమీపించుటచేతనే దుర్బుద్ధు లుద్భూతమైనవి. అన్నయ్యా! కానిమ్ము. దూతనుగూడ రానిమ్ము. ఆపైసంగతియోచింతము. ఇంతట మనము కొలువు చాలింతము.

సహదేవుని రాయబారము.

అక్రూరుం డేగినపిదప ధృతరాష్ట్రుండు విదురసంజయ భీష్మాదులతోడను, గాంగేయాగ్రజునితోడను బ్రసంగించుచు నాఁటిసభలోని ప్రసంగములవలనఁ గృష్ణుని క్రోధాగ్ని రగులుకొనుట నిశ్చయంబని కటకటఁ బడుచుండె. సుయోధనాదుల తీవ్రమగు ననుచిత సంభాషణములచేత వ్యవహారములు ముదిరెననియు వగవఁదొడఁగె. తనవారికిఁబలపరాక్రమముఁలకన్న ప్రగల్భములు మెండనియుఁ బరిపాలనాధౌరేయతయు రాజనీతియు నెఱుంగరనియు విలపించె. కుంతీనందనునితో నక్రూరుండు కొల్వునం దెల్పినదంతయు నిజము. కృష్ణుఁ డేరికి నచేయుఁ దన్నమాట వాస్తవమని యూఁబికేయుంను వలికె. ఏదెట్లైనను మన మిప్పుడు వినయవంతుఁడును వివేకవంతుఁడును వితరణశాలియుఁ బరేంగితజ్ఞుండును సత్యసంధుండును బుద్ధిమంతుండును గార్యధురంధరుండును సుగుణవంతుండును నగు

నొకనిని రాయబారిగఁ గృష్ణుని కడకనుపు టుచితముగదా యని యాంబికేయుండు పల్కఁ మగుడ నిట్లనియె. ఆరాయబారియే సమస్తకార్యములఁ జక్కఁబెట్టి ఫలసిద్ధిఁగాంచి రాఁగలఁడు. అట్టివాని నొకని నియోగింపుఁడు. నైజంబ యాదవవల్లభుని కడకనుపుదము.

ధర్మరాజు — తాతా! ఈ దూతకార్యంబునకుఁ దగినవాని నొక్కనిఁ దమరు పేర్కొనం బ్రార్థితులు.

శంతనునందనుండు కొంతేయాగ్రజున కిట్లనియె.

ఇట్టికార్యంబునకు దేవతలకైన నజేయుండును, బుద్ధిబలమున బృహస్పతికీడనందగువాఁడును, చలింపని స్థిరభావంబున నచలశ్రేష్ఠంబున కుద్దియనందగు వాఁడును నగు సహదేవుండే తగినవాఁడని నా యభిప్రాయము.

అందరివారును భీష్మవాక్యమునే తలమోపిరి. ధర్మజుఁడు సోదరుం బిలిపింప వారాతనికి వాసుదేవుకడ వచింపుమని నుడువులు కొన్నిటిం దెలిపిరి. అట్లాతం డందఱివలన ననుజ్ఞలం గొని సనునెడ ధర్మజుం డాతనిఁ జేరఁదీసి యిట్లనియె.

క। సహదేవ నీ వచనముల
కు హలాయుధ కృష్ణసాత్యకులుఁ బ్రద్యుమ్నా
ది హరికుమారులు నతికుపి
తహృదయులై పల్కనను బెదరకుము తాల్మిన్।

అని బుద్ధులం గఱపిన నాతండును వందనపూర్వకంబుగఁ జెవియొగ్గి విని వల్లెయని రథారూఢుండై పరిమిత పరి

జనంబులు గొల్వ ద్వారవతీపురంబునకుం బోయె. రథంబు మొగసాలండిగి ద్వారపాలకునిచే నాగమనంబు లోని కెఱిఁగించి యాజ్ఞవడసి యాస్థానమంటపుప్రవేశ మొనర్చె. శ్రీకృష్ణుంగాంచి కృతప్రణాముండై యుచితరీతి సత్కరింపఁబడి సహదేవుఁడు భద్రాసనాసీనుండయ్యె.

కృష్ణుఁడు— బావా!

మ॥ ముదమే యత్తకు ధర్మరాజునకు సమ్మోదంబె భీముండు స
మ్మదలీల న్విహరించునే కుశలమే మత్ప్రాణమైపోల్చునా
త్రిదశాధీశ్వర సూతికిన్ నకులుఁడుం బ్రీతాత్ముఁడే సౌఖ్యసం
పదఁ బాంచాలి మెలంగునే హరిజనుల్ భవ్యాత్ములే యెప్పుడున్॥

సహదేవుఁడు— దేవకీతనయా! భవత్కృపారసమునమే మెల్లరము కుశలులము. కన్నులకు ఱెప్పలవోలె నీవనిశంబును గాపాడుచుండ మా కాపద లెట్లుమూఁడు?

కృష్ణుఁడు— సహదేవా! ప్రొద్దుగ్రుంకుచున్నది. మనమింతటఁ గొల్వు చాలింతము. ప్రయాణపుటలజడిఁ దీర్చుకొనిపిదప సంభాషింపవచ్చును. అభ్యంతర మందిరమునకేగుదము రమ్మి.

మురాంతకుండు సాంధ్యక్రియలనిర్వర్తించి సహదేవునిం బిలిపించి యాతండును దానును సత్యభామా మందిరం

బున షడ్రసోపేతరుచిరాన్నంబుల భుజించిరి. ఆపిమ్మట సహ
దేవుండు విడిదికిం జని సుఖనిద్రా పరవశుండయ్యె.

మఱునాటి యుదయంబున నవ్వనజనాభుండు గంధమా
ల్యాభరణ భూషితుండై యుద్ధవాక్రూర బలభద్రసాత్యకి ప్ర
ద్యుమ్నానిరుద్ధాదులం బిలిపించి వారలుం దానును గొలువు
కూటంబున కరుగుదెంచి తత్తదుచితాసనాసీనులై యుండిరి.
అంతఁ గృష్ణుఁడు పాండవవీరునిఁ దోడ్కొనిరా వేత్రహస్తునొ
కనిం బంపెను ఏతెంచిన సహదేవుని హరి కూర్చుండ నియో
గించి మృదుమధురసరస సల్లాపంబులఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచు నీ
రాకకుఁ గారణం బేమని ప్రశ్నించె.

సహదేవుఁడు — మహానుభావా! నీవు సర్వము నెఱింగి
యు ప్రాకృతమానవునట్లు రాజనీతి ననుసరించి ప్రశ్నించితివి.
మీయాజ్ఞానుసారమిదె విన్నవించుచున్నాఁడ నాలకింపుఁడు.
కుండిన పురాధీశుండగు చతుర్ధనభూవిభుండు మాయాతురంగ
మునెక్కి లోకంబుల సంచరించి క్రమ్మఱనెడ నాతని హాయఫే
నము మారుతవేగంబున యమునానదీ పావనజలంబులఁ దమ
రర్ఘ్యము విడుచుచున్నతఱిఁ దమహస్తాంజలిఁ బడెనఁట. దానఁ
దమకుఁ గోపంబుపొడమి హాయముమీఁదనున్న నరేంద్రుని
శిరమును మాసములోఁ ద్రుంతుసని తీవ్రప్రతిజ్ఞఁ జేసితిరఁట.
ఇంతలోఁ గాలకర్మవశంబున మా ధనంజయుం డాపురసమీపా
రణ్యములకు వేఁటాడనేగె. ఆతేఁడవి యెఱింగి ధనంజయుని
సమీపించి భవదీయనామం బుగ్గడింపక వెఱవున శరణంబు
వేఁడినఁ గావం బ్రతిజ్ఞఁ జేసె. ఆపిమ్మట భయకారణం బెవ్వండ

నియె. గడగడవడంకుచు మీరని యాతండల్లనందెల్పె. దాన
నర్జునుండదిరిపడి విచారించి రయంబున యుధిష్ఠిరుం జేరి యావ
ద్వృత్తాంతమును వినిపించె. అంత యుధిష్ఠిరుండును గరిపురం
బునకరుదెంచి భీష్మాది కురువృద్ధులతో మంతనంబొనర్చి నన్ను
భవత్సన్నిధానంబునకుఁ బుత్తెంచిరి. ధర్మతనయుండు ముకుందుఁ
డమతో నిట్లనుమనియె.

"నీకరుణావిశేషముననే సవ్యసాచి సర్వలోక పూజనీ
యుండై వెలుంగుచున్నాఁడు. అట్టి నరునియెడ నీవే కినుక
వహించిపరిభవింపఁదగదు. పెంచినచిలుకనుజీకాకుపఱచుటేటి
న్యాయము? దేవాదిదేవా! నీవెఱుంగని దెద్దియునులేదు. మను
జాధీశుఁడు క్రొవ్వి నీ కవమానము నొనర్చినవాఁడు కాఁడు. దైవి
కంబుగ గుఱ్ఱపునుఁగు వీఁచిన గాడ్పువలనంబడియె. కాన నీవు
మనంబున నొకమారు చింతించి కోపంబు వీడి యీ తప్పు
సైరించి మనుజవిభుని మన్నించి రక్షింపుము.

పై మాటలాలకించి కృష్ణుఁడు నవ్వి బలరాములం
జూచి యిట్లనియె.

"చూచితిరా, మనపాండవేయులనుదక్కంగలవారును
వారిపట్టుఁ జెల్లించుకొన నెంతగఁ బెనంగుచున్నారో."

బలరాముఁడు—సహదేవా! మీయన్న బలగర్వంబున
విరోధిమొట్టవాఁడో యరయక శరణునొసంగుట దగునా?

సహదేవుఁడు—బావా! నరనారాయణు లిరువురప్పు
ట్టునసమానులే. మనుజాధిపుఁడు బుద్ధిపూర్వకముగ ద్రోహ
మొనర్చెనో లేక పొరపాటో విచారింపక మూఁడేళ్ళ సాము

చేసి మూలనున్న ముసలినిఁ జంపెనన్నట్లు బాహుపరాక్రమముఁ జూపెదననుట యార్యసమ్మతము, ధర్మసిద్ధాంతముఁ గాఁబోలు!

సహదేవుని పల్కులకు నీలాంబరుండు పక పక నవ్వె. గదుండు పరిహాసమొనర్చె. కృతవర్మ కృష్ణునకుఁ గన్నుఁ గీటె. సాంబుఁడు తల పంకింపసాగె. అసమబాణుఁడు భుజంబప్పళించె. ఉగ్రసేనుండు చేతులం దట్టె. అనిరుద్ధుండు చేకితానుఁ బైపైఁ జేవైచి మీసంబుల మెలివైచుచుండె. ఋషభుఁడును చారుదేష్ణుండును బాడ్లు పటపటఁ గొట్టికిరి. సారణుఁ డట్టహాసంబు నొనర్చె. సాత్యకి పెదవివిఱిచెను. కొలువంతట గుసగుసలు చెలఁగె. అట్టి సభను సహదేవుండు కలయఁ జూచి గను లెఱ్ఱఁ జేసి యిట్లనియె.

"సభాసదులారా! మీచర్యలు కడుఁగడు విచిత్రంబులు. నా సామభాషణంబులకు సభవారెల్లరు విపరీతార్థంబు లొనర్చుకొనినట్లు తోఁచెడిని. బాంధవ్యంబు నెంచి యీపగిదిఁ బల్కితినిగాని వేఱుగ నెంచకుఁడు. బలప్రతాపాదుల భండనంబె వెలిపెట్టు.

కృష్ణుఁడు—బావా! ఆగ్రహింపకుము. మావారు తమరెల్లరు మదించిన యేనుఁగులవంటివారనియు, మూఁడు లోకంబులఁ బేరుగన్న శౌర్యతేజోనిధులనియు, నాహవంబున ప్రత్యగ్రులై మలమల మాడ్చికొని తిందురనియు నెఱుంగక పరిహసించిరి. అయ్యో! మీబలమెక్కడ! మీరెక్కడ! ఆది నుండియు మీరు నిజప్రతాపంబున వెలిఁగినవారు. కురురాజొనర్చు క్రౌర్యములఁ గాచుకొంటిరి. రాజసూయంబు నొన

ర్చిన రాజాధిరాజులు, మయసభ నార్జించిన మహాశూరులు, ఖాండవారణ్యంబు దహించిన యఖండబలులు, పాంచాలి పరాభవంబు నాఁడక్షయవలువ నార్జించి తెచ్చిన యక్షీణబల విక్రమోపేతులు. అట్టివారికి ముదుసలులగు నదీతనయుం డును, కుంభజుఁడు లేమి చేయుదురు గాని శూరాగ్రేసరులగు సుయోధనానుజులు నూర్గురు, అందఱికన్న మిన్నయగు సూత పుత్త్రుండల యంగరాజగు కర్ణుండు, వసుధాధీశులు బాసటలై యున్నారు. అట్టి వారిచే సురక్షితుఁడగు నృపాలు నెట్లు వశ పఱచుకొని సంహరింపనగు?

బలరాముఁడు — సోదరా! నీ వెప్పుడును సల్లాపంబులతో గాలము వృథపుచ్చెదవు. కాఠిన్యము వహింపవలసినపట్ల కూడఁ జలోక్తుల నుపేక్ష చేయుదువు. నీబలంబును నీ వెఱుం గవు. పరుల బలంబును బ్రస్తుతించుటలో నిధివి. నీవు నిజం బుగ నలిఁగి ఘనరోషంబున నేత్రయుగ్మంబులనుండి యగ్ని కణంబులఁ గురిపించుచు రణభూమిని నిలిచితేని యర్జునుఁడన నెంత? మిగిలినవారిని మేమును నిర్లక్ష్యముగ నెదిరింపఁగల మను ధైర్యమున వచించుచున్నాను. అర్జునుండు దివ్యబా ణంబులం గల్గియున్నాడను నదిరిపాటునను శౌర్యంపుఠేవను భవద్విరోధియగు నృపునిఁ గరుణించెను. నీ ప్రతిన మాను మని సాహసించి రాయబారమంపెను. వీని మాటలు విను టకు నాకసహ్యము జనించి తీవ్రమగు వాగ్రహాకారణ మగు చుండ నీకఁదలి మాధుర్యమేమో సావధానముగ నాలకిం తువు. ఏమేమో బదులాడుదువు. నీ నానుడు వ్యవహారము

చూచెడి వారికిఁ బాండవేయులతో వైరమునకుఁ గృష్ణుఁడు
సందేహించుచున్నాఁడను నొక గొప్ప లోపమును వెలిబు
చ్చుచున్నది. కాకున్న యోచించి చూడుఁడు. వారు ధార్త
రాష్ట్రులతోఁ జెలిమి నీయాజ్ఞఁగాని యొనర్చిరా? వారు సమ
రసన్నాహమున నున్నారు. నీవు మానమేవముల లెక్కించు
చున్నావు. నీవన్న వారికి లక్ష్యముండియు నీతోడి కయ్యము
నకు వెనుదీయు నుద్దేశించియే యుండినయెడల మున్ముందు
వారు కౌరవేయుల నేలఁ జేరబోదురు? నీయందు నీ వనుకొని
యున్నట్లు భక్తిశ్రద్ధలు, గౌరవస్వభావము, బంధుఁడవను
నెనరు, ఉపకారమొనర్చినవాఁడవను కృతజ్ఞతయున్నవారే
యైనయెడల జ్ఞాతుల పాదములఁబట్ట నేలపోదురు? నీతో
వైరము నెల్లనివారై రాజు కపటముగఁ బ్రాణదానమునకు
వేడుటచే మోసపోయి యభయ మొసంగి యున్నవారేయై
నచోఁ దొలుదొల్తనే నీ సన్నిధిఁ జేరి కార్య మిటు తప్పినచో.
నేదిత్రోవయని యడిగి యుండరాదా? వారి కృత్రిమచర్యలు,
నధర్మపు టుద్దేశములు, యథార్థములని నమ్మి దీర్ఘసందే
హంబునుండి తెప్పరిల్లలేకున్నావు. నోటికివచ్చినట్లు వారు
ప్రేలుచుండఁగా నీవు దుడుకుతనపుమాట నోరు జారివచ్చు
నేమో యని వదిలంబుగ భావమునందే హాస్యంబులాడుచు
వినోదాంబుధి దేలుచున్నావు. నీ యుపేక్షయు, నీ నిరర్థకపుఁ
బ్రసంగములును వారకు రుచించుటలేదు. కాలహరణంబునకుఁ
గారణంబులగుచున్నవి. అభిమానాతిరేకము నిన్నదిమిపెట్టి
కోపంబును దిగ్రమింగఁజేసి రోషంబును జంపుకొన హెచ్చ

రించుచున్నను నీ ద్రోహులు పైకుఱికి మద్బాహుబలంబును వారిపైఁ జూపుదనుక నా యాగ్రహానలము చల్లారదు. నాకీ లోకంబునంగల రాజులన్నం దృణప్రాయులు. ఇందున్న వారెవ్వరైన నాతోడ వచ్చిన రండు. నేనింక క్షణముండఁజాల.

అట్లు హలాయుధుఁడు రౌద్రాకారుండై యందఱి యెడ నిర్లక్ష్యభావంబుఁ జూపి తానొక్కఁడే యుద్ధసన్నద్ధుఁడై యేగ దిగ్గున లేచి చనునెడఁ జక్రపాణి యాతని కేల్వట్టి యిట్లనియె.

"సోదరా! మత్కృతకాలహరణంబునకు సైరింపుము. అర్జునుండన నెంతవాఁడు? వినుము.

తే॥ గీ॥ నా సహాయంబు లేకున్న నరుఁడు నరుఁడు
నా సహాయంబు గలిగిన నరుఁడు హరుఁడు
ఇత్తెఱంగెల్ల భీష్మాదు లెఱిఁగి యెఱిఁగి
యేలచేసిరి యిప్పని బేలలగుచు!

సహదేవుఁడు—అగ్రజా! ద్రుపదునిఁ బట్టితెచ్చి ద్రోణున కర్పించిననాఁడును, మత్స్యయంత్రమును దెగవేసిననాఁడును, పాంచాలికై మహీపతులఁ గెల్చిననాఁడును మాయింద్రసూతి నీసహాయంబుగొనను కాఁబోలు. గాండీవ, దేవదత్తాదు లాతనికిఁజాలు. పెరవారల సహాయం బాతఁ డపేక్షింపఁడు. ఆ జగదేక వీరుండును, అసహాయశూరుండగు పార్థునితో నాఖండలాదులు దురంబున నెదుర్కొననోపరు. ఇట్టివీరునకుఁ దోడ్పడకున్న మహావీరుల ప్రభావంబు లాలకింపుము. పితృవాక్య పరిపాలనార్థ మేకపత్నినేని స్వీకరింపనొల్లక యావ

జీవము బ్రహ్మచర్యవ్రతమునఁ జరించుచున్న నిష్ఠాగరిష్ఠుఁ డగు భీష్ముఁడు. అతనికి దాసోహమ్మనని వారు భూవలయంబున లేరు. బాహుబలంబున దిగ్విజయయాత్ర నొనర్చిన యా యాపగానందనుని నదిరింప మీలో నెవ్వరికగు? అస్త్ర గురుండును, అతిరథశ్రేష్ఠుండును మేరునగధీరుండును, నగు ద్రోణాచార్యుఁ డస్త్రంబులఁ బ్రయోగింప నిల్వఁగలవారేరీ? ముందునకైనఁ గానరారే? కృపుఁడు పేరునకుఁ గృపుఁడుగాని రణరంగమున నాతఁ డమిత నిష్కృపుఁడు సుమీ! తులలేని ప్రతాపముగల్గి యమోఘాస్త్రంబులు కైవసమై ప్రకాశించుచున్నాఁడు. అతని మ్రోలంబడిన వానినిఁ దప్పింప నావిధికైన దుర్లభము. మురారీ! యాతనిం డీకొనఁగల్గిన యాగనిం జేర్కొనుము. నిర్నిద్రప్రభావంబునఁ గోదండం బెక్కించి రణక్రీడ నొనర్చు నశ్వత్థామఁ జూచిన వీరి వాచాప్రౌఢి చల్లఁబడకున్నె? గదాదండముఁ జేఁబూని మత్తమాతంగమువలె విజృంభించు మా భీమసేనుండు మూఁకలఁ జెండాడుతఱి వీరెల్ల రేమగుదురో? చేతులు ద్రుప్పు పట్టియున్నవి. కనిలేదుగదా యని పెనువగం గుందుచున్న వాయుపుత్రునకుఁ బని గల్పించి యాతని వందనంబులకుఁ బాత్రుఁడవుగా నున్నావుగా! కృష్ణా! ఈతనికిఁ దోడుగ సుయోధనుండను మత్తకరియు నీవాహినుల గబళింప సిద్ధముగనున్నది. జలధిగభీరుండగు నర్కపుత్రుని సమీపించుటయు దుస్సాధ్యము. తీవ్రశరజాలములచే రూపుమాపివేయు. ఇఁక నాభీమాత్మజుండగు ఘటోత్కచునిమాయ తెలియంగరానివి. అశేష విశేషంబులారసిన బుద్ధిమంతుఁడగు

శస్త్రాస్త్రకళాకౌశల్యుండగు శల్యుం డజేయుఁడు. ఆహవఘనులగు ద్రుపదాదులును, భుజబలాధికులగు విరాటాదులు, దండిమగలగు సోమదత్తాదులు పెక్కుఱు గలరు.

ఇట్లు మాసైన్యసముద్ర ముప్పొంగివచ్చుచున్నది. విజయుని ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్పఁబూని ముదంబున నెల్లరు మైమఱచి చెలరేఁగుచున్నారు.

సీ॥ కపికేతనంబు భీకరతఁ దోఁపకమున్న
తొడరి గాండీవ మెక్కిడకమున్న
పటుతర శరపరంపరలు పర్వకమున్న
బాంధవుల్ ధరణిపైఁ బడకమున్న
రక్తవాహినులు ఘోరముగఁ బాఱకమున్న
సకల బలంబులుఁ జావకమున్న
యాదవు లుగ్రబాణాగ్నిఁ గ్రాఁగకమున్న
ధృతి వాహినీశులు తెగకమున్న
దేవదత్తరవంబు వీతేకమున్న
తెల్లగుఱ్ఱపుఁ గొదమల తేరురాక
మున్న విజయుండు గాచిన యన్నరేంద్రుఁ
గావు తక్కిన బుద్ధులుగావు కృష్ణ॥

మాబలంబునకును మీబలంబునకును పర్వతంబునకును బరమాణువునకును గలయంత వారయున్నది. ఎఱిఁగి యెఱింగి యీవసుధేశుం బంపుచలం బేల? ముమ్మాటికి నయ్యది మానుటొప్పు.

అట్లు పల్కిన సహదేవు పలుకులు ముల్కుల చందంబునఁ గర్ణరంధ్రంబుల సోకినఁ గృష్ణుండు తోకఁద్రొక్కిన భుజగేంద్రుని రీతియు వటలు గుదిచి పెటికిన కొదమసింగంబు మాడ్కియు రోషించి యిట్లనియె.

కం॥ వినవోయి మున్నొక చతు
ర్ధనఁ జంపెదనంటి నిపుడు ధర్మతనయు ని
క్కువి డించి సంగరస్థల
మున నందఱఁ ద్రుంతుఁ జక్రమునఁ జిత్రగతిఁ॥

దీనిన్విని సహదేవుండు మారాడక పోయివచ్చెదనని యందఱకు నెఱింగించి కొలువుకూటంబు వెడలివచ్చి రథారోహణంబు గావించి రయంబునఁ గరినగరంబున కరుదెంచి ధృతరాష్ట్రుకొల్వుకూటంబునఁ జేరి జరిగిన కథాంశంబులెల్లయు సక్రమంబుగఁ దెలిపె.

ఆపలుకులాలకించి దుష్టచతుష్టయంబు బీరంబులఁ బలుకుచుఁ గదలిపోవుదము లెండని మహోత్సాహసంబానర్ప భీష్ముండు వారలనదల్చి వీరలిక్కార్యంబు తెలియఁగొనుఁగ; రాత్రిపడకనిలువుఁడని వైచిత్రవీర్యునుద్దేశించి యిట్లనియె.

“ధర్మనందనుండును రారాజును చతుర్ధనసంరక్షణార్థంబు రాజవరుల బంధుల మిత్రుల నిందుఁగూర్చిరి. ఇయ్యది యష్టాదశాక్షౌహిణీసంఖ్యయయ్యె. కృష్ణునితోడి కయ్యంబొనర్పఁ దగిన యోధుఁడర్జునుండుదక్క మఱొకండు గానరాఁడు. కావున వాహినీపతిత్వంబున కీతఁడంబె యాతనిఁ బట్టభద్రు నొనర్చుట చాలమేలు”

అర్జునుఁడు — దేవవ్రతా! తమరిట్లను టొప్పునే? యోధాగ్రేసరులగు మీరును, కృపుఁడును, ధనుర్గురుఁడును, రాజీవాప్తసూనుఁడును, రారాజును, నశ్వత్థామయు, భీముండును మున్నగు వారెందఱో యుండ నాకభిషేకవైభవం బేటిమాట? త్రిలోకవిఖ్యాత కీర్తిసాంద్రులగు మీరలొక్కరే యీపదవికిఁ దగినవారు. నానేర్పుకొలంది నేనును రిపులతోఁ డంబోరెద.

భీష్ముండు — పార్థా! వీరలనెల్లంగాదనుట గాదుగాని కృష్ణునితోడి వైరంబు మిగిలినవైరులతోటిపాటిదిగాదు. కావున చతుర్ధనునిఁ గావను, నంబుజోదరు నెదిరింపను నీవేసమర్థుఁడవు. నీవిటుండన యుధిష్ఠిరదుర్యోధనదుశ్శాసన శకుని సైంధవ ద్రుపద విరాట ఘటోత్కచులును ధృష్టకేతుండును సుదక్షిణ పాండ్య భగదత్తులును కేకయులేవురును నీలుండును రుక్మియు శల్యుండును విందానువిందులును గూడఁ బదునేనమండ్రు నక్షౌహిణీపతులయ్యెదరు. వీరలు నేనును కురు కృపాశ్వత్థామ కర్ణ బాహ్లిక సోమదత్త భూరిశ్రవులుం దక్కన యోధవీరులును సంగరంబున నీచెప్పిన రీతిని దీఁగెదము.

అర్జునుఁడు — తమ యాజ్ఞను శిరసావహించెదను. నాకు సారథియుం జక్రరక్షకులును మహాయోధులుఁ గావలయును.

భీష్ముండు వల్లెయని యమసుతు నక్షౌహిణీ పతిత్వంబునకు నొడంబఱచి శల్యుసారథ్యంబునకు నియ్యకొలిపె. ఉత్తమౌజుండును యుధామన్యుండును జక్రరక్షకులుగ నేర్పఱుపఁబడిరి. అంత నుత్తమంబైన యభిజిన్ముహూర్తమున జాహ్నవీ

నీరములచేత నభిషిక్తు నొనర్చి సకలాక్షౌహిణీ పతిత్వంబునకుఁ బట్టంబుఁగట్టిరి.

చతుర్థముని నిబ్బరము.

“అపాయంబునుఁ బాపుకొన నొక యుపాయంబును గన్ని పార్థుం జేరఁబోవునెడ వ్రేటువడియున్న ప్రాణివగుటచే నీప్రయత్నమేమగునో యని యనుమానము. ఆ శరణాగత రక్షణ బిరుదాంకితుం డభయమొసంగిన పిమ్మట సజాతి శత్రుం జేయుద్దంకి నేనిఁ బల్కునేమోయని దిగులు. ఈ దిగులనునే రాచబింకంబును బోనాడి యతివినయంబుగ నాతని దర్శింప నేగినపుడెపుడాతని చూపులు పైఁబడునా యని వేచి యుండి, యనుగకమున్నే నాయంతట నేనే ఫలానివాడనని పేర్కొనుచు నడుగునకు మడుగులొత్తితి. ధర్మనందనా! ధర్మంబు విడవలదని ప్రతిమాలుకొంటి. ఈతఁడు ప్రసన్నుఁడైన పిమ్మట వాయుపుత్రుండేమనునో యను భయము. ఆతండు కూడఁ గృష్ణునిదే పొరపాటను దనుకఁ బ్రాణములు గొట్టుకొనుచునే యుండెను. అందఱును నన్ను రక్షింప నంగీకరించిరి కదా యని వారికిఁ బంచసహస్ర వందనంబులర్పించి సంతసింపనుండఁ గౌరవసభఁ జేరఁబోవఁ బ్రయాణమైతి. వెంటనే నామనంబున వారేమైన సంధిరాయంబులఁ గల్పించి నన్విడువుఁడని పంచపాండవులకు బోధింతురేమోయని మనంబున విషాదమేర్పడియె. అందు నాకనుకూలంబుగ వ్యవహారంబులు చక్కఁబడుచున్న సమయంబున క్రూరుఁడు ప్రవేశింపఁగనే యారాట మధికమయ్యె. అయ్యో దైవమా! నీర

ల్లకునుఁ గలిసి కృష్ణునకు నన్నప్పగింతురాయను భయమేర్ప
డియె. వారెల్లరానాఁడక్రూరుని వలనఁ గృష్ణునకంపు వినయ
పూర్వకసందేశంబునుబట్టి నట్టేటఁ బుట్టిముంచెదరాయని సం
దేహము పొడమె. అప్పటికిని నవకాశముతటస్థించినపుడెల్ల
నామనంబునఁగల భీతియు నాతురతయు విశదమగునటు "ఆర్యు
లారా! ఆనారాయణుఁడాగ్రహావేశమున మీపైదండు విడియ
దారుణసంగ్రామంబున మీమానన్నట్లు రక్షించెదరో నీటముం
చినను పాలముంచినను భారము మీయదియే" యనుచుంటి.
"మేముజీవించి యున్నంత కాలము నీవుభయపడనక్కర లేదు.
నిర్భయచేతస్కుఁడవైవర్తింపు" మనివారుబాసలాడు నెడఁ జం
కలుకొట్టుకొనుచు హర్షింపుచుంటి. కానికృష్ణునిం గూర్చి
భీష్ముఁడాడుపలుకులు నాకధైర్యముఁగల్గించుచుండె. సహ
దేవుఁడు రాయబారిగ నేగి వచ్చినపిదపనాతని రాయబారపు
విశేషములు తేటపడునెడ నేను కొనయూపిరితోఁగొట్టు
కొనుచుంటిని. రణరంగమున ధర్మజుండక్కనెల్లరఁ గసిమసం
గెదనన్న నదిరిపడి నీకర్మమునీది పోపొమ్మని నాకుద్వాన
ముసఁగియెక్కడవారక్కడ సర్దుకొందురేమోయని తహ
తహపడితిని. తుదకు నాప్రయాసమంతయు వ్యర్థమయ్యె.
ఎందఱిపాదములం బట్టినను జీవంబులుదక్కవయ్యె. నిజ
బాంధవాళిని నాలుబిడ్డలను బయలుదేరి వచ్చునాఁడు వీక్షిం
చువచ్చుటయె కడసారిచూపులయ్యె. ఎంతక్రిందమీఁదఁబడి
నను నసువులుదక్కకపోయెఁగా. పైపెచ్చిందఱునాకైయసు
రులు గోలుపోవనున్నారు. జనమునకెందఱు ననుబోలిన

నిష్ప్రయోజక శిఖామణులు గిట్టుటలేదా? వారలం దలఁచువారెవరు? నేనట్లుగాక చిరస్మరణీయుండనైయుండు పాపాధముండగు చతుర్ధన నామాంకుఁడ. నామూలమునఁ బాండవ కౌరవ యాదవబలంబున యోధానుయోధులును రాజాధిరాజులును మడిసిరను ఖ్యాతిసంపాదించుకొంటి. వీరల దుహితలు లోనగు నాఁడుబలగము నాకు నిత్యమంగళహారతు లొసంగుచుండు" ననుచుఁ జతుర్ధనుండాత్మలో నాపోవుచుఁ దన విడిదియుందుండు నెడ నాతనికి భేరీరవంబు వినవచ్చె. అదెయ్యది యని విచారింపనగ్జానుమతంబున దుర్యోధనుండు సకలసైన్యంబులు వారలఁ గురుక్షేత్రంబునకు నడుపుఁడని భేరిమ్రోగించుచున్నాఁడని తెలిసికొనియె.

మఱుసటినాఁటి ప్రభాతంబున సకలసైన్యాధిపతులును సుచితరీతి నలంకృతులై పరమసంతోషంబున సన్నద్ధులై యుండిరి. విజయుండంతిపురంబునకుం జని గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులకును విదురసంజయులకును నేతద్వృత్తాంతము విన్నవించి ముదలఁ గొని వెడలి భూసురాశీర్వాదంబులును మంగళపాఠక గీతారవంబులును దుములంబులై రోదసినిండ దివ్యరథారూఢుండై యుదయాద్రిపైఁ బొడకట్టు చండభానుండునుం బోలె భీష్మద్రోణ కృపాశ్వత్థామ కర్ణగాంధారరాజ రాధేయాదులుం జతుర్ధనుండును యుధిష్ఠిరాది సోదరులును దమతమ చందంబుమెఱయ సామజసైంధవస్యందనారూఢులై తోడరా నిజరాజధానియగు హస్తిపురినిర్గమించిరి. అత్తఱి పిడుగులుపడుట నెత్తురువానగురియుట మున్నగు నశుభంబు

లంగాంచి యెల్లరయాత్మలు భయంబునొందె. శాంతనవాను మతంబున సగ్గాండీవి మహోత్పాతంబులకు శాంతివిధానంబుఁ గావించి ముందునకు నడిచె. విజయదుందుభి కాహళవేణు శంఖ నినదంబులు దిక్కులునిండ సేనలు కురుక్షేత్రంబున కరుదెంచె. అర్జునుఁడాత్మస్కంధావారంబునకురక్షగఁ దూర్పున ధృష్టకేతుని, నాగ్నేయంబున విందాను విందులను, దక్షిణభాగంబునసుదక్షిణుని, నైరృతి ప్రదేశంబున నీలునిఁ బశ్చిమస్థలంబునఁ గేకయులను వాయువ్యంబున నంగాధీశ్వరుని, వారిమధ్యంబునఁ బాంచాలరాజమత్స్యవల్లభులను నియమించె. సుయోధను నియోగంబున సేవకులును సకల పదార్థంబుల వలయు వారలకు నొసంగుచుండిరి. ఎల్లజనంబులును సంతోష భరితాత్ములై యుండిరి.

అట నయ్యదువిభుఁ డాత్మానుచరులచేఁ బాండుపుత్రులు శమంతపంచకంబుననుంట యెఱిగి నవ్వె. పిదపఁ గొలువుకూటంబునకుఁ జని బలభద్రాదుల రావించి వైరులు కురుక్షేత్రంబున కేతెంచిన విధానంబునంతయు వినిపించి మనమచ్చటికిఁ బోవలయు; వారలకు సమానులైన మనయోధుల నేర్పఱచెదనని హలాయుధున కిట్లనియె.

"భీష్మునకు నీవు, అశ్వత్థామకు శైనేయుడు, వృకధ్వజుఁడు ద్రోణునకు, చేకితానుండు బాహ్లిక తనుజాతునకు, ననిరుద్ధుండు కృపునకు, నుద్ధవుండు మత్స్యేంద్రునకు దీప్తిమంతుండు రాజరాజునకు సాంబుండు, సూర్యతనయునకుఁ, బుష్కరుండు పాండ్యభూపాలునకు, గాందినీసుతుండు ద్రుపదునకు, సునంద

నుండు సుదక్షిణునకు, కృతవర్మ శల్యునకు, శుకుండు సైంధవునకు, అర్జునునకు నేనునుఁ జాలి నిలుచువారము. తక్కిన వారి నట నిర్ణయించుకొనవచ్చును. చారుదేష్ణా! ప్రయాణభేరి వేయింపుము."

అంతఁ గొలువుసాలించి కృష్ణుఁ డంతిపురంబునకుఁ జనియె.

అయ్యవసరంబున యదువృష్ణిభోజాంధకాదులు యుద్ధ సన్నద్ధులైరి. కృష్ణుఁడును సముచిత శృంగారంబంగీకరించి యంతఃపురంబు వెడలె. సకల సాధనయుతంబై గరుడకేతనములోఁ బ్రకాశించుచున్న తేరునకుఁ బ్రదక్షిణము గావించి మహాదేవతల దీవనలంగొని కృష్ణుడు రథారోహణంబుఁ జేసె. బలభద్ర సాత్యకి ప్రభృతి భ్రాతృవ్రాతంబును బ్రద్యుమ్న సాంబసారణ చారుదేష్ణాది కుమార సంఘంబునుగూడి తమ తమ బలంబులు గొల్వ నిజకేతనచ్ఛత్రచామర శంఖ శిరస్త్రాణ తనుత్రాణ, ధనుర్బాణాది నానావిధచిహ్న చిహ్నితంబులగు రథంబులెక్కి వెంబడించిరి.

ఇవ్విధంబున నశేషబలసమేతుఁడై కదలి రాజమార్గంబున నల్లనల్లనఁ జనుచున్న కంసవైరిపైఁ బౌరపుణ్యపురంధ్రులు కనకమయసౌధాగ్రంబులనుండి జయజయధ్వానలొనర్చుచుఁ బువ్వుంబులంజల్లిరి మేటికయ్యంబులం గెల్చిన హరి కౌరవపాండవేయుల గెల్చుటకుఁదా నేగవలయునా? ఎవ్వరినైన నిందులోని వారినొక్కరినంపినఁ జాలదాయని కొందఱనుచుండిరి. అట్లుకాదు, వారలలోను నదీనందనుఁడు, ద్రోణాచా

ర్యుఁడు, కర్ణుఁడు, అశ్వత్థామ, భీముఁడు మున్నగు బలాధికు లధికులుగలరని మఱికొందఱనుకొనుచుండిరి.

అవ్విధంబునఁగృష్ణుండు బంధు భ్రాతృపుత్ర మిత్రాది జనంబులు పరివేష్టించి కొలువ శమంతపంచకంబునకుంజను దెంచియంతకమున్న పన్నిన నిజశిబిరంబునం బ్రవేశించెను.

ఇక్కడఁ బాండవస్కంధావారంబున నొక్కరమ్య ప్రదేశంబునఁ గరదీపికాసహస్రంబులు వెలుంగ బాహ్లికాది కురువృద్ధులును, ద్రుపదాదిబంధువులును, ద్రోణాది మాన్యులును గర్ణాదిప్రభువులును, ధర్మజసుయోధనాది పౌత్రులును బరివేష్టింపఁగాంచనపీఠంబున గాంగేయుం డాసీనుండై యుండ నాతనితో నర్జునుండిట్లనియె.

“తాతా! కృష్ణుఁడు నిజబాంధవాళితో ససైన్యుండై యల్లదే విడిసియున్నాఁడు. మనసైన్యంబు పోరుపైఁబడ ననుజ్ఞ నిమ్మనుచున్నారు”

భీష్ముడు—సరియే. జననాథులను యుద్ధసన్నద్ధులఁ గండనుము.

అర్జునుఁడు— పార్థివోత్తములారా! చతుర్ధసభూరమణునిఁ బ్రోచుటకు నేఁడు హరితోఁ గయ్య మారంభింపనున్నాము. ప్రాణంబులు తృణప్రాయంబులుగ నెంచి యుద్రేకపూరితులై పోరఁగల సామర్థ్యముగలవారు ముందుకు రండు. నిజ బలంబును గూర్చిసందేహించు వారువెనుకకు మరలుఁడు.

అర్జునుని పల్కులాలకించి యందున్నవారెల్ల నేకకంఠమున నిట్లనిరి.

క॥ "సురనాథతనయ సంగర
ధరణిని బ్రాణంబు లొసఁగెదము కా చింతా
మరణేరణే యనెదు వలు
కెలుఁగమే నీకేల మమ్ము నిట్లాడంగన్"

అట్లనిఁ గయ్యంబునకుఁ జయ్యన సంసిద్ధులై రండని వారల నర్జునుం డనిపె.

మఱుదినంబున సూర్యోదయ కాలంబునకు విజయుం డత్యుగ్రమూర్తియై వెలువడఁ జతురంగబలములు రణరంగంబునకు నడువందొడంగె. భీష్మాదులును ధార్తరాష్ట్రశతంబును కేకయ మహీపాలురును నానాదేశాధీశ్వరులును దమతమ చతురంగబలంబులు గొలువ సంగరోచితాలాపంబు లాడుచు నాతని వెంబడించుచుండిరి. అంత నద్దేవేంద్ర నందనుం డందఱం గలయంజూచి భీష్మపాలికేగి మానవవ్యూహంబు పన్నెదనని తెల్పి యనుజ్ఞవడసి వివిధ శస్త్రాస్త్ర ప్రవీణులైన వీరబలంబు నొక్కమ్మడిగఁ జేర్చి వారికిం బ్రాపుగ వాయువేగులైన గుఱ్ఱపుదళములఁ గుదుఱుకొలిచి వానికిం గాపుగా రణశూరులచే మీఱు తేఱులునిచి వానికిం దోడుగా గజారూఢులనుండ నియోగించి మానవవ్యూహ మొనరించె. దీనికి ముందట గాంగేయ రాధేయులును దానును వామభాగంబున గురుకృపాశ్వత్థామలును దక్షిణపార్శ్వంబున భీమధృష్టద్యుమ్న ఘటోత్కచులును నడుమ యుధిష్ఠిర, నకుల, సహదేవ, దుర్యోధన, దుశ్శాసనాదులును జతుర్థనుండును వెనుక బాహ్లిక సోమదత్త భూరిశ్రవులును నెడనెడం దక్కిన వారలు తమ

తమ తనుత్రాణ శిరస్త్రాణ చాపబాణ తూణంబులు ధరియించి హస్త్యశ్వరథారూఢులై వీరాలాపంబులు నిగుడ పడమర మొగంబై యుండిరి.

అటఁ గాంతేయు లాయోధనంబున కేతెంచు విధంబెఱింగి బలరాముండు పొంగి బలంబులు వెలువడ నాజ్ఞయొసంగె. గరుడకేతనంబు గగనంబున వెలుఁగఁజేయుచున్న యరదంబును హరి యధిష్ఠించి పాంచజన్యంబొత్తె. సీరముసలంబులం జేఁబూని భీకరాకారుండగు బలభద్రుండు ప్రళయకాలరుద్రుండో యనం బ్రవేశించె. శస్త్రసాంగత్యమున న్విరోధికిఁ గాలుండో యననువ్వ సాత్యకి యుద్ధభూమిం జేరె. మత్స్యకేతనముతో యోధావళులు వెంటరాఁ బ్రద్యుమ్నుండరుదెంచె. వారి పిరుంద ననిరుద్ధవృత్తి ననిరుద్ధుండును, మహోజ్వలాకృతితోఁ జారుదేష్ణుండును అంబులోచన ప్రతిముండును నాహవకేళీధురంధరుండును నగు సాంబుండును నున్నగువారు రణరంగంబునకుఁ జేరిరి. భానుదేవుండును సారణుండును శతదేవుండును వరూధియుఁ జిత్రబర్హియు నాదిగాఁగలయోధులు దమతమ సేనాసమేతులై సింహనాదంబులు సేయుచు శంఖంబుల బూరించుచుఁ గృష్ణునింగూడి చనిరి. వీరభటులంగలిగి మొదలేక ఘోషించు విజయభేరీ మృదంగకాహళాదుల యారవంబుల నమరి యిరువది యక్షౌహిణుల సైన్య సముద్రం బర్జునద్వీపంబు ముంపుటకో యన బయలువెడలె. అంత నాహరి పాండవేయుల మానుషవ్యూహమును గాంచి వైరులు దిగ్భ్రమనొందమహాచలవ్యూహంబును దానేర్పఱచె. అట్టిముగ్గరంబు

నకు మున్మున్నఁ దానును, బలభద్రుండును, సాత్యకియు వావ
భాగంబునఁ బ్రద్యుమ్నానిరుద్ధ కృతవర్మలును దక్షిణపార్శ్వం
బున గదసాంబ చారుదేష్ణులును మధ్యప్రదేశంబున బంధుమి
త్రామాత్య సహితుండై యుగ్రసేనుండును బశ్చాద్భాగంబున
నుద్ధవాక్రూర చేకితానసారణాదులును నడనడ బృహద్భాను
భానుదేవాది కుమారులు మెఱయుచుండిరి.

వీరల యుద్ధంబుఁ దిలకింపఁ గుతూహలులై పురంద
రాది బృందారకులు విమానారూఢులై యంతరిక్షంబున
నిలిచిరి.

మోహరంబులు రెండు సన్నాహంబునఁ దారసిల్లినఁ గృ
ష్ణుండు పాంచజన్యంబొత్తె. పాండవేయుల సైన్యంబు బిత్తరవోయె.
సకల యాదవసేనయు నుత్సాహంబుతో సింహనాదంబొనర్చె.
ఆరీతి హరిసేనానీకము నడతేఱం జూచి కోపోద్రేకంబున సుభద్రా
కాంతుఁడు దేవదత్తంబొత్తె. గురుఁడు, కృపుఁడు, ద్రౌణిధర్మ
పుత్రాదు లద్భుతంబుగా శంఖంబుల మ్రోయించిరి. ఆసమయం
బున దుశ్శాసనుండు వాసవిం జేరవచ్చి సెలవుఁగొని సేనాసమి
తిని రయంబున రణంబునకుం బురికొల్పె. వారును నుల్లాసంబున
యాదవసేనం దాకిన నుభయసైన్యంబులును బోరరించిన యాఁ
బోతులరీతిగను గంధసింధురంబుల చందంబునను గొదమసిం
గంబుల తెఱంగునను దలంపడి పోరిరి. కయ్యంబు కడు భయంక
రంబై యుండె. తనను దాకిన దుశ్శాసనుని సాంబుఁడు విశిఖంబు
లనొంచి వికర్ణుని పైఁగవిసి సారథిం జంపె. తెప్పిరిల్లిన దుస్ససే
నుఁడు రయంబునఁ దీవ్రశరజాలంబు మగుడ సాంబునిఁ జేరి

దుశ్శాసను నొక నిశితబాణంబున నొవ్వనేసె. సాంబుని తమ్ముం
డగు సారణుఁడు వికర్ణుం దాకి సారథిం గూల్చిన వాఁడును రోష
పూరితమానసుండై సాంబుని నొక క్రూరబాణంబున నొంచి హ
యంబులఁ గూల్చి కేతనంబును రాల్చె. సురనదీసూనుండు హరి
పూర్వజన్ముని, సాత్యకిని భీముఁడును, ద్రోణుండు కృతవర్మను,
గర్ణుడనిరుద్ధుం దాకిరి. అనిరుద్ధుండు బకధ్వంసిచాపంబు ఖండిం
చె. బలరాముండు భీముని రథాంగంబులగూల్చె. సాత్యకి
యాతని కేతనంబునుఁ గూల్చె. అప్పుడు భీముండు రౌద్రమూ
ర్తియై చండభాస్కరుని కంటె మండిపడుచు కందినముఖంబు బరుల
వడలుగొల్ప భీకరంబుగ గదాదండంబును గిరగిరం ద్రిప్పుచుఁ
బటుతర వేగంబున నేగి హలాయుధుని తేరునుగ్గొనరించె. సీరియుఁ
బాదచారియై మరుత్తనయు సంహారంబొనర్పఁ గ్రోధావష్టంభ
మునఁ బఱుదేరుట మహావీరుండగు సవ్యసాచి కనుంగొని రో
షావేశంబున ధృష్టద్యుమ్నాదులు తోడరా నా ప్రదేశంబునకు
వేగవచ్చె. అంతమున్న భీష్మాదులు విశ్వంబెల్ల వడంక
నార్చుచు నందుఁ జేరి శరజాలంబు గుప్పించుచుండిరి. ఆకాశసంచా
రులు విభ్రాంతినొంద శంఖశ్చాంచజన్యారవంబొనర్చుచు దై
త్యధ్వంసి యందుఁ జేరి యొక్కనిమిసమున భీష్మాదుల నొప్పించి
యొక యక్షౌహిణీబలంబును బిలుకుమార్చె. అయ్యవసరంబున
నర్జునుండు గర్జారవ కాలమేఘంబు చందంబున సింహనాదం
బుఁ జేసి దేవదత్తంబు పూరించి కర్ణగాంధారేయులఁ గయ్యంబు
నకుఁ బురికొల్పె. హలాయుధుండు సుయోధను తమ్ములగు
భీమబాహుని భీమునిఁ బీనుంగులం జేసిన రారాజర్జునిం జేరి యా

శోకవార్తవినిపింప సురరాజతనూభవుండు రాజులను గజనికా యంబులను తోడరా హాలాయుధుం దాకె. అతండును జంకక హలంబుచే రథావళి నుగ్గుచేయుచు రాజులను వాజులను జక్కాడుచుండెను. ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధాదులు నాగలికేలం ద్రిప్పుచు సేనామధ్యంబునం బాదచారులై భీమార్జునులపైం బర్వులిడుచున్న బలభద్రుం గనుంగొని వాయువేగంబున నాతనికిం బాసటగం జేరిరి. అజగదేశవీరుండగు ఫల్గునుం డందఱికన్నిరూపులై గన్పట్టుచు నొక్కపెట్టున శరావళిం గుప్పించి పదునార్వురం దునుమాడె. అత్తఱిం గృష్ణుం డార్చుచు వెస నందుం జేరి వైరుల హస్తంబులం గల వింట్ల మహేషుగంబులచే సంహరించి వేరొక్క శరంబు నెత్తుటకును తలయెత్తుటకును అవకాశము కలుగకుండునట్ల బాణసముదాయంబుచేం గప్పివైచె. వీరలట్లుండ వీరుల వాజులం ద్రుంచె. రథంబుల నుగ్గునుగ్గు సేసె. సారథుల నేలపైంబడ ద్రోసె. అది గన్గొని యర్జునుండు తోడ్తోడ నేతెంచి కృష్ణునిం దాకె. అప్పుడక్కిరీటియు శౌరియు మించిన మచ్చరంబున నొకరి కొకరు దీసిపోక దేహంబుల వాడిశిలీముఖంబులన్ నొవ్వంజేసి కొనుచు దారుణంబుగం బోరిరి. అట్లు వారిరువురును ఘనంబగు మచ్చరంబున రామరావణులట్లు హుంకారంబులు మెఱయం బోరుచుండ మిగిలిన యిరుపార్శ్వముల లోని వీరులును నాయకులట్లే యార్చుచు భీకరసమరం బొర్చుచుండిరి. ఉగ్రసేనుండు కురువృద్ధగు బాహ్లికునిపై శక్తి దరింప నది యాతని వక్షస్స్థలంబునం దాకె. నెత్తురుగ్రక్కి

గాతండు నేలంగూలె. అదిగని యాతని కుమారుండైనసోమ
త్తుఁ డుగ్రమూర్తియై యుగ్రసేను జివ్వనంజేరి యాతని తల
ఱికె. అంత నచ్చేకితానుఁడు నూఱుతూపుల సోమదత్తుపైఁ
రికింప నాతండు మదినెంచకఁ బిడుగువంటియొకమార్గణంబున
వ్విరుంగూలసేసె. మత్స్యనాయకుండగు విరటుండుద్ధవునిచేఁ
నుంపఁబడియె. దీనఁ బాంచాలపతి క్రుద్ధుండై సింహనాదం
ొనర్చి శస్త్రపరంపరలుద్ధవునిపైఁబఱచి తుదకు శక్తినివదలె.
ద్ధానితాకుడున కుద్ధవుండు ధరణిం జతికిలంబడి యుసురు
ంబాసె. అంత నక్రూరుం డడలుచు నాతని ఘోటకంబులం
ూల్చి, సారథిందునిమి ఛత్రచామరంబులఁ బుడమిఁబడవైచి
మర్ధచంద్రబాణంబున నప్పాంచాలపతి మూర్ధంబుఁద్రుంచి
ంహనాదంబొనర్చె. ఆరవంబువిని శిఖండి మహారోషముతో
ండతర గమనంబున నేతెంచి పటు విశిఖంబులం గప్పి
మాతని ఖండించె.

ప్రొద్దుగ్రుంకుటచే నిరుపార్శ్వంబుల వారును బోరు
గాలించి నిజస్కంధావారంబులకుఁ జని మజ్జన భోజనాదులు
లిపి సుఖులైయుండిరి. హతులైన వారిందలంచుకొని దుఃఖిం
ంచు వైరంబు హెచ్చ నెప్పుడెప్పుడు సూర్యోదయంబగునా
యని రణకుతూహల చిత్తులై యుండిరి.

అట్లు సమరంబు పదియాఱు దినములుజరిగె. పాండవ
ైన్యంబున భీష్మద్రోణ కృపాశ్వత్థామ కర్ణభూరిశ్రవులును,
యుధిష్ఠిర భీమార్జున నకుల సహదేవ దుర్యోధన దుశ్శాసను
ులును, శిఖండి ధృష్టద్యుమ్నులును, శల్యుండును, సుత్తివహా

జుండును, యుధామన్యుండును, ఘటోత్కచ సైంధవ విందానువిందులును, నీలసుదక్షిణ పాండ్య యవనకేక యులును, జతుర్ధనుండును, జతురక్షౌహిణీ బలంబులుందక్కఁ దక్కిన బలంబులతోడ బాహ్లీకాదులు నడిసిరి. యాదవ బలంబున రామకృష్ణ సాత్యకి గదులును, ప్రద్యుమ్న సాంబసారణ చారుదేష్ణ బృహద్భాను భానుదేవదీప్తిమదరుణాది కృష్ణకుమార వర్గంబును, ననిరుద్ధ చేకితాన కృతవర్మలును, నక్షౌహిణీ ద్వయంబునుదక్కఁ దక్కిన సైన్యంబులతోడం గూడ నుద్ధవాదులు నడిసిరి.

పదునెనిమిదవనాఁడు ప్రభాతసమయంబునఁ బార్థుఁడు మేల్కాంచి కాలోచితంబులం దీర్చుకొని గురుకృపాశ్వత్థామ యుధిష్ఠిర దుర్యోధన కర్ణాది యోధ వీర సమేతుండైయున్న గంగానందనునిం గాంచి యతని యనుమతి నుచితాసనంబునఁ గూర్చుండి యిట్లనియె.

క॥ అనఘా నేఁడివ్విధమున
మొనదీర్పఁగవలయు నందు మురవైరికిఁ గుం
డిన పతి దగులుపడక యుం
డ నుపాయము తలఁచి చెప్పఁడా వెరవదరన్॥

భీష్ముఁడు—అర్జునా! శకటాకృతిగా వ్యూహముంబన్ని చతుర్ధను నాదు దాతము.

అట్లనుజ్ఞఁ గొని వెడలి సకలసైన్యంబులఁ గట్టాయితంబైన రథారోహణంబు గావించి కపికేతనంబు మెఱయ

విజయభేరీ మృదంగ శంఖకాహాళాది వాద్యంబులు మెఱయ
యుద్ధభూమికిం బోయిరంత.

అర్జునుఁడు శకటాకారంబుగ మోహారంబుపన్ని దాని
లోనంతరవ్యూహంబుగాఁ బద్మవ్యూహంబు నమకట్టి దాని
మధ్యప్రదేశంబున సూచీవ్యూహంబు నిర్మించి యద్దానిమూల
స్థానంబునఁ జతుర్ధనునుంచె. ముఖద్వారంబునఁ గేకయ
పంచకంబును, పిఱుంద సుదక్షిణుండును, పశ్చాద్భాగంబున
నక్షౌహిణీబలంబు మున్నిడుకొని నకుల సహదేవ సహితంబుగ
యుధిష్ఠిరుండును దత్సూచీ మూలస్థానంబునఁ జతుర్ధనుండునుఁ
నతని చుట్టును గురుకృపాశ్వత్థామాదులును నియమింపబడిరి.
అర్జునుఁడును గాంగేయుండును వృకోదరుండును భూరిశ్రవా
దులుసింహనాదంబొనర్చుచు శంఖంబులఁబూరించుచు వప్పను
మొగ్గరంబునకు ముందటనిలిచియుండిరి. యాదవవీరులును
నద్దానిం గాంచి సింహనాదం బొనర్చుచు నిజశంఖంబులఁబూ
రించుచు నతిరయంబునంజని యర్జునుసైన్యంబునుందాకిన నిరు
వాగులుంగలసి పదాతులుఁబదాతులు, రథంబులురథంబులును,
దురంగంబులు దురంగంబులును, ఘోరంబుగాఁ బోరం
దొడంగె. ధృష్టద్యుమ్నుఁడును చేకితానుండునునత్యుగ్రంబుగ
బోరుచుండిరి. ఇరువుర రథంబులు నేలంగూల ముష్టియుద్ధం
బునకు గడంగిరి. మీఱిన బలగర్వంబుల ధృష్టద్యుమ్నుఁడా
తని మర్దించె. అది గనుంగొని కృతవర్మ ద్రుపద భూపాల
సుతునిందాకె. కృతవర్మ సారథిం గోల్పోయినవాఁడై సార
థ్యమును స్వయముగ నల్పుచుఁ బాంచాల విభుకుమారుండు

మూర్ఛపోవునట్లు ఫాలమునఁ దాఁకనొక బాణంబు నేసె. అప్పుడు శిఖండి యాస్త్రంబునఁ గృతవర్మఁ దాఁకి యాతని కేతన ఛత్ర చామరకిరీటంబుల నేలం గూల్చె. పదంపడి కృతవర్మ శిరముం ద్రుంచె. దీన నారుక్మిణీరమణుఁడు మేరమీరిన యాగ్రహంబు వహించి విప్వచ్చుపైనిప్పుల బాణవర్షంబును గురిపించె. అర్జునుఁడును గాలుసేతు లాడించుకొనుట కవకాశము లేనట్లు కృష్ణుని బాణసముద్రమున ముంచె. బలభద్రుండు భీమునిఁ దలపడిన నవ్వాయుపుత్త్రుఁ డాతని విరథునొనరించె. వెంటనే యాతఁడు భూమికి లంఘించి భీమునిరథంబును హయంబును గిరగిరం ద్రిప్పి నేలపైఁ గొట్టె. మారుతాత్మజుఁడు సక్రోధుండై తననిండుమగటిమి ప్రకటించుచు సురలబ్బురమంద గదచే హలధరువక్షంబునఁ గొట్టె. ఇంతలోఁ ద్రిపురాంతకుండైన ఫాలాక్షుఁడోయన మాధవుం డామరున్నందనుం దాఁకె. అది వీక్షించి యర్జునుండందుఁ జేరి హరిం దూలించె. రోషంబున హరిహలాయుధు లిరువురు నరుని యురంబును నొసటను గాఢంబుగఁ దాకునట్లు నారాచంబు లేయ వాసవి యవుడుగలచి రోషంబున రామకృష్ణులపై సమ్మోహనాస్త్రంబు నేసె. వారిరువురును మూర్ఛం జెందిరి. దారకుఁడు సత్యసుతుఁడుఁ దోడి వారలం గొంపోయె. వెంటనే యనిరుద్ధుండేతెంచి సవ్యాపసవ్యంబుగ ఘనబాణపుంజంబుల శత్రుమండలిపై విసరె. అయ్యవసరంబున భూరిశ్రవుఁ డల్లెడలఁ దానయై విహరించుచున్న హరిపౌత్త్రుఁ డాయఁబోవుచుండ వృకోదరుండు వారించి రోషరక్తాక్షుండై మహాట్టహాసంబున సమీరుని వక్షస్థలంబు

పగుల గదా దండంబు విసరె. దానవాతండు త్రెళ్లకుండు టచే హరిపౌత్రుని మగుడంగదిసి వృకోదరుండు శిరముం దెగ నేసె. అట్లనిరుద్ధుం జంపి సింహనాదంబుం జేసి సరోవరంబుం గలంచు గంధసింధురంబట్లు యాదవసైన్యంబుం జొచ్చి గదం ద్రిప్పుచు సర్వంబును పీనుగుల మయంబొనర్చుచుండె. మారుండు సూనుండు మదయుటెత్తింగి కనుంగొనల నీరునించి ధైర్యమువహించి వదముడిందాకె. పిడుగులవంటి బాణంబు లమితంబుగ నేయ నాతండుగ్రుండై గదాదండంబును వక్ష స్థలంబున కుపలక్షించి వేయ నవ్వీరుండు సోలి త్రుటిలో తెలివొంచి విలయకాలుండువోలె విజృంభించి భీముని మూర్ఛాక్రాంతు నొనర్చె. ఇంతలో నాతని ధృష్టద్యుమ్నుం డెదుర్కొని పుంఖానుపుంఖంబులుగ నిశితశరపరంపరలు బఱపె. అట్లా దండిమగలిరువురొండొరులపై నిష్టురకాండం బుల నిగిడించుకొనిరి. తుదకు ధృష్టద్యుమ్నుండు ప్రద్యుమ్నని శిరంబును హరించి సింహనాదంబొనర్చె. అంత నయ్యాదవ సైన్యంబు దైన్యంబునొంది నల్లెడలం గలియంజూచు నెడ సాంబ సారణాదులు రభసంబున నందుం జేరిరి. ఉభయసైన్యంబుల కును పోరు ఘోరంబయ్యె.

అర్జునుండు దివ్యశరంబుల నారి సంధించి యారథికుల నతివిచిత్రముగఁ ద్రుంచి హరికుమారుల నిశ్శేషంబుగా వధియించె. దుర్యోధనప్రముఖులు హత శేషబలంబును జంపిరి.

ఇటరామకృష్ణులు సాత్యకిదారకులు సేయు శిశిరోప చారంబులవలన మూర్ఛందేరి హతంబులైన తురగకుండా

లంబులను, నుగ్గునుగ్గైన రథావళులను, ద్రెళ్లినసైన్యానీకంబును మ్రగ్గిన కుమారవర్గంబునుం గలిగి నిర్మానుష్యంబైన యాత్మ సైన్యంబుం జూచి శోకవ్యాకుల చిత్తులైరి. అంతనాకృష్ణుండు మధ్యందినమార్తాండుని వోలె జూడనశక్యంబైన భీకరాననం బుతో విలయకాలంబునంబొడము విస్ఫులింగంబులట్ల కనుల నుండి రోషాగ్నికణంబు లురలఁ గల్పాంతకాలమందలి మేఘా ర్భటంబట్ల గుణారావంబొనర్చుచు శత్రువులుతల్లడిల్లునట్లు పాం చజన్యంబొత్తి రామసాత్యకు లిరువంకలరాఁగ నడచె. పచ్చునా మువ్వురిపై భీష్మార్జునులు నిజబలంబులఁ బురికొల్పిరి. ఆమువ్వు రును నింద్రుండు వజ్రాయుధంబునఁ బర్వతంబులఁ దరిగినట్లు కుంజరయూథంబులఁగూల్చిరి. తురంగంబులఁ దునిమిరి. రథికుల కంఠంబు లవలీలగ నులిమివైచిరి. పెనుగాలి వృక్షఫలంబులు రాల్చువిధంబున బదాతుల శిరంబుల నెగఱఁగొట్టుచుండిరి. ముసలాయుధుండు భీష్ముని నొవ్వంజేసె. భీమునింద్రోసె. అర్జు నునిమోదె. హైడింబుపనఁదూలించె. మురహరుఁడు గొడుగుల పొడుచుచు సిడంబులఁగూల్చుచు రథంబులఁబొడిపొడిసేయుచుఁ బెక్కురు యోధులంబరిమార్చుచుండె. అర్జునుండు కోపోద్దీపి తమానసుండై రామసాత్యకులతోఁ బెనంగుచున్నయెడఁ బా ర్థుసైన్యాటవుల దహింపజేసితినను నుత్సాహంబునఁ జెల్లారిన క్రోధాగ్నితోఁ గృష్ణుఁడు ముగ్గరంబు గదియంబోవుచుండె. భీష్మాదులడ్డగింప నవ్వీరవరుల నంపగమింగప్పి నిశ్చేష్టితుల నొనర్చివారిందాటిసూచీవ్యూహంబుఁ బ్రవేశించె. అటనెదురుప డిన కేకయాదుల నిశిత శరాసనంబులవంచె. వారలంగడచి

చను నెడనుదక్షిణంబు దడ్డంబువచ్చె. వచ్చిన యాతనినొకశరాస
నంబునఁ జచ్చినయట్లుండఁజేసె. అంతధర్మనందనుండును గవ
లును దారసిల్లిరి. వారల బాణసముదాయంబులనొవ్వఁజేసి
పద్మవ్యూహంబుఁ జేరి పాంచజన్యంబొత్తె. అటఁగలసైన్యము
కృష్ణునిం గాంచి బెబ్బులింగన్న మృగంబులువోలెఁ జెదఱనుం
టఁ బాండవమధ్యముండు గాంచి కుండినేశ్వరుఁడు చచ్చె
నేమోయను భయంబునఁ దనతోఁ బోరుచున్న సాత్యకి నీరసా
ణుల నటవదలి రయంబునఁగందేగి సైన్యాంబునుంబురికొల్పి గజ
గజవడంకుచున్న చతుర్థన జననాథుని వెన్నుజఱచి కృష్ణునిం
గవిసె. ఇంతలో రాముండును సాత్యకియుఁ గృష్ణుంజేరవచ్చిరి.
అసమయంబునకు భీష్మాదియోధవీరులుకూడ సవ్యసాచింజేరిరి.
సాత్యకిధృష్టద్యుమ్నులు సింగంబులభంగి నార్చుచు వివిధగతు
లఁబోరుచుండిరి. తీవ్రగమనంబునఁ దేరునటునిటు బఱ
తెంచుచు గజంబులఁద్రుంచుచు యోధుల నుగ్గుసేయుచు
రణకేళి యొనర్చుచున్న రామునికి ఘటో
త్కచుండడ్డుపడియె. వానితురంగంబుల వధించి పైకుఱికి
కోదండంబు విఱిచి హలంబును విసరిన నావ్రేటువెన్నునకుం
దగుల నాతండు చలించిన మనంబున వీడుచున్న చేలంబును
గూడఁ బాటింపకఁ దంద్రి తేరుసమీపింప నాతండుఱికె. అటఁ
గృష్ణుఁ డచ్చతుర్థునుఁ జేరఁరాఁగ ధనంజయుండు దేవదత్తంబు
పూరించి సారవంతంబగు సాయకంబున దారకు నొవ్వనేసె.
హయమ్ములఁగూల్చె. దానఁ గృష్ణుదరుణలోచనుండై యప్పా
రుపైనాగ్నేయాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించె. అయ్యది యగ్ని

జ్వాలలం గ్రక్కుచు బయలువెడల సైన్యంబులు భిన్నభిన్నంబులై యసురులరక్షించుకొనుటకుం జెదరిపాఱిరి. అర్జునుండు కోపగించి యద్దానిపై వారుణాస్త్రంబు ప్రయోగించె. లోకంబంతయు తిమిరమయంబయ్యె. వనజాక్షుఁడయ్యది వారింప నమోఘంబగు వాయువ్యాస్త్రంబుం బంచె. ఉగ్రుండై యర్జునుండు తన్నివారణమునకై నాగాస్త్రంబేసె. గోవిందుడద్దాని భయంబుఁ బాప గారుడాస్త్రంబేసె. అర్జునుండు దానిని నైంద్ర బాణంబునఁ దుత్తునియలుఁ జేసె. తుదకు యాదవనాయకుండలిగి బ్రహ్మాస్త్రమును వదలె. ప్రతిశరము లేకుని ఫల్గుణుండు నా బ్రహ్మాస్త్రంబునే యభిమంత్రించివదిలె. అవిరెండును గొండొకతడవు పోరాడి యఖిలదేవతలాశ్చర్యంబునొందఁ దమకుతామె శాంతమయ్యె.

అంత నెక్కుమ్మడిగ భీష్మాదులు చుట్టుముట్టి కృష్ణునిపైఁ గ్రూరనారాచంబులఁ జొనిపిరి. అతండును జలింపక నిప్పులవంటి బాణములచే వారల నివ్వెరగందఁ జేసె. వైరులు ముప్పిరిగొన్న బలంబునఁ గృష్ణుని సారథిని తురంగంబులను గాఢముగ నొవ్వంజేసిరి. కృష్ణుండు ప్రళయకాలుండై ఘోర చక్రంబుఁ జేబూని యుధిష్ఠిరుండక్క నెల్లవారినిం జెండి రమ్మని ప్రయోగించె.

గీ॥ మన్ను మిన్ను నునేకమై మంటలెగయ
చక్రమే తేరఁగాఁ జూచి సవ్యసాచి
యున్న యత్నంబులన్నియు నుడిగి యాచ
తుర్థునిఁ దనవెనుకకుఁ ద్రోచినిలిచె.

అట్లు తెంచిన చక్రము కుండినభూనాధునకడ్డమై నిలిచిన గాండీవిని హరించి చతుర్ధనుని కంఠంబుఁదునిమె.

చ॥ నరునిశిరంబు కేశవ వినాయక కేతన చక్రిదైత్యసం
హారపరమాత్మ మాధవమురారి సరోరుహపత్రనేత్ర భూ
ధరధర యిందిరారమణ దానవవైరి యటంచుఁబల్కుచున్
ధరపైఁ వ్రాలె నంతట సుదర్శన ముగ్రతమీఱ వ్రేల్మిడిన్

గాంగేయాదుల నెల్లర గీటడంచె. నిలింపాదులు భీతిల్లిరి. నెత్తుటేరు బాఱునెడ మానవులయొక్కయు జంతువులయొక్కయు శిరంబులును మెదలును తొడలును బొమ్ములును చూర్ణంబులైన గొడుగులును కేతనంబులును నందుఁ గొట్టుకొనిపోవుచుండె. తాను దప్ప తనబలంబునుసర్వంబును సుదర్శన నివృత్తంబగుట ధర్మనందనుఁ డెఱింగి మృతులైన గురుపితామహాజ్ఞాతి బంధుమిత్రామాత్యుల నానాదేశాగత రాజన్యులంగనుంగొన రథంబుడిగ్గివచ్చి మహాశోకాకులసంతప్తమానసుండై గాంగేయుం గనుంగొని మూర్ఛఁజెందికొంత తడవునకుం దెలిసి కన్నీరుఁ గార్చుచు నాతని పాదంబులపైఁబడి విలపించుచునిట్లనియె.

తే॥ గీ॥ అనఘ స్వచ్ఛంద మరణుండ వవనిఁగల్గు
మగలకెల్లను మగఁడనఁ బొగడనెగడు

పరశురాముని గెల్చిన బాహుబలుఁడ
వైననీవును బాలిసితేమందు విధిని.

అంతనచ్చోటుఁజూసి గురుకృపాశ్వత్థామకర్ణ దుర్యోధనాదులంజూచి "అయ్యో! నేనెంతపాపాత్ముఁడను! నానిమిత్తంబునఁగదా వీరెల్లరు గతజీవులైరి. ఈపాపంబునన్నట్లు వీడు? సుదర్శనచక్రరాజమా! మహాపాపాత్ముండననియా నన్నుస్పృశింపనొల్లక స్వామింజేరితివి?" అనిచింతించుచుఁ బెల్లుగఁ దల్లడిల్లుచుండె. ఆపిమ్మట నందుండి ముందఱకేగి కూలినకాల్బలంబును మావంతులతోడఁ బీనుంగులై యేనుఁగులంగాంచివిలపించుచు నచటభీమసేనునిఁ గవలంగాంచి కూలఁబడి యిట్లనుచు శోకింపఁదొడంగె. "తమ్ములారా! మీరందఱిట్లగుటవినిన తల్లియు ద్రౌపదియు నేమగుదురు? పాషాణహృదయుండనగుట నేనిట్లు నిలిచియుంటి.

సీ॥ దుర్యోధనుండు బద్ధునిఁజేసి ముంపసా
నదినుండి వచ్చిననాటి శక్తి
మమ్ములాక్షానివాసమ్మునఁ గీడుచెం
దకయుండఁ దెచ్చిన నాఁటిశక్తి
వనమధ్యమున హిడింబుని యుద్ధమునను ప్రా
ణములనుగొన్నట్టి నాఁటిపెంపు
నంతిపురీజనులంత సంతోషింప
బకునిజంపినయట్టి బాహువీర్య
మెవ్విధంబున మడఁగె నేఁడెచటికేగె
నేతెఱంగునడాగె నేఁడెచటనడఁగె

హా! మదేభాయుతత్రాణ హా! గదాగ్ర
వీణ హా! వీర హా! జగత్త్రాణతనయ

గీ॥ నకులసహదేవులార భండనపటిష్ఠు
లార సౌందర్యలక్ష్మీకుమారులార
పోయితిరె మీరు నేఁడు నాపొందువిడిచి
యంచువిలపించు నలుదిక్కులాలకించు.

ఇవ్విధంబున రోదనంబుచేయుచుఁ గొన్నియడుగులు నడిచి చతుర్థనుం గనుఁగొని పుడమింబడియిట్లనియె. "కుండిన నాథా! నిన్నాపఁ బ్రతినఁబూనిన యర్జునుండు నే నాయువులున్నంతవఱకు నిన్నురక్షించి తుదకుప్రాణము లర్పించె. కలుషాత్ముండనగు నేను నిష్ప్రయోజకుండనై నిన్నుబ్రతికింపలేకఁ బోతి. పంగడంబునకు నపయశస్సుం గూర్చితి"

అంతనాదండంబడియున్న నకుల కళేబరంబు దగ్గఱంజని తచ్ఛరీరంబు తనయంకతలంబున బెట్టుకొని యుమ్మలికం బధికంబగుడు సొమ్మసిలి పెద్దకాలంబునకుఁ దెలివినొంది నేత్రంబులనుండి కన్నీరుగాఱ హోరుమనియేడ్చియిట్లనియె.

సీ॥ ద్రోణశాసనమున ద్రుపదుఁదెచ్చినయట్టి
నీభుజావిభవంబు నేఁడడంగె
నంగారపర్ణుని భంగపెట్టినయట్టి
నీ దివ్యశక్తిదా నేఁడడంగె
దారుణమత్స్య యంత్రంబేసిమించిన
నీశరాసనదీప్తి నేఁడడంగె

పాంచాలికై మహీపాలుర గెల్చిన
నీవిక్రమస్ఫూర్తి నేఁడడంగ
హా సరోజాత వైరికులావతంస
హా బాహోద్దండ పరిపంథిరాజహంస
హా మహాశౌర్య హా సురాచార్యధైర్య
హా జయద్వీర హా హరిహయకుమార॥

ఇట్లు పలువిధంబుల నాతనిం దలఁచితలఁచి రోదనంబు సేయుచున్న నమ్మేదినీనాథు దైన్యాలాపంబులు బలభద్ర సాత్యకులు విని కృష్ణునిపాలికిం జని చక్రధాటికిఁ దప్పించుకొని యెవ్వఁడో యొకఁ డింద్రసుతువాహినిం గద్గదకంఠమున నేడ్చుచున్నాఁడని తెల్పిరి.

కృష్ణుఁడు—సోదరులారా! ఆయేడ్చునాతఁడు ధర్మరాజు. మనమేగి యాతని నోదార్పుదమురండు.

అట్లేగునెడఁ గృష్ణుఁ డాత్మసేనామధ్యంబునఁ బడియున్న చతురంగబలంబులను యాదవవీరులం గనుఁగొనుచు శోకవ్యాకులితమనస్కుఁడై పాండవబలంబుఁ దఱియఁ జొచ్చుచు సోదరులకు గాంగేయాదిప్రముఖులఁ జూపుచుఁ బాడఱియున్న పార్థుతేరు చేరంజన యమనందనుఁడు లేచి తనతొడపైనున్న వివ్వచ్చుశిరము యదువీరుని రథంబుపై నిడి యశ్రుపూరితలోచనుండై హరిపాదములపై ప్రాలి దీనుండై యిట్లనియె.

గీ॥ అఖిలభూతసముఁడు నవవర్గదాయకుం
డంబుజాతనేత్రుఁ డనుచుఁ బలుకు

మాటదప్పకుండ మాధవా నను జక్ర
కోటిద్రుంచి వీరిగూడ నంపు.

ఉ॥ తమ్ముఁడు రాజులుండెగిన దానికినీగతి నిల్వలేకశో
కమ్మననుంటగాదుతనుఁగావుముటంచుఁ జతుర్థనుండు ప్రా
ణమ్మున నన్నుఁజేరెమనుజప్రభుఁ డంచు ననిట్టివానిఁ జ
క్రమ్మున కప్పగించితిఁ గఁ ప్రాణము లేటికి నాకు మాధవా.

అట్లనిన యమనందనునికిఁ గృష్ణుండిట్లనియె.

ధరణీశ్వరా! నీకిష్టమైనవాని నొక్కనిఁ గోరుకొనుము. పునర్జీవితుఁ జొనర్చెద.

ధర్మరాజు—దైత్యాంతకా! చతుర్థునిమ్ము. మహాప్రసాదము.

కృష్ణుఁడు—హా! ఇదేటి వెఱ్ఱి! గురుకృప భీష్మాదులను నిజసోదరులను సుయోధనాది నిజబాంధవులను విడనాడి యాతని గోరుటేటి న్యాయము?

ధర్మనందనుఁడు—పద్మనాభా! నాకందఱికంటె నాతఁడే యెక్కువ. ఆతని నిచ్చుటయే నాకు బ్రహ్మపద మిచ్చినట్లు.

కృష్ణుఁడిట్లనియె.

గీ॥ సర్వభూతదయాపర సత్యసంధ
రాజపూజిత పదపద్మ రాజితనయ
శోభనాకార నీచిత్తశుద్ధికాత్మఁ
జాలమెచ్చితిఁ గుండినేశ్వరునితోడ॥

క॥ జీవించుఁగాత మర్త్యులు
జీవాత్ములుఁగాఁగ నుభయసేవలునిపుడీ
దేవాధిపశంకరవా
ణీవల్లభు లాత్మలోన నిర్వైరగందన్

అని శ్రీకృష్ణపరమాత్మ వచించిన తోడనే నఖిల జనంబులును చచ్చుటయు బ్రతుకుటయు నెఱుంగక ప్రధమవైరంబునే మది నెంచి రోషంబునఁ గలియఁబడం దొడఁగ ధర్మజాదులు హలధరుండును వారల నివారించి నలినాక్షు మహిమచేఁజరిగినకథాంశంబు విప్పిచెప్పిరి. సకలలోకాధ్యక్షుండగు పుండరీకాక్షుని యక్షీణప్రభావంబునకుఁ బురందరాదిబృందారకులమందానంద కందళిత హృదయారవిందులై ప్రసూనవర్షంబు గురియించిరి. అంత సుయోధనాది ధార్తరాష్ట్రులును, యుధిష్ఠిరాది పాండవేయులును, ద్రుపదవిరాటాది నానాధీశ్వరులును, గాంగేయాదులును నద్దేవదేవునకుఁ గృతప్రణాములైనిలిచిరి. విజ్ఞాననిధియగు దేవవ్రతుండు కృతాంజలియైయాతనియవతారంబులెన్నుచు బహుభంగుల బ్రస్తుతించె. అట్లువినుతించు నప్పరమభాగవతుని యాదవనాయకుండు మృదుమధురభాషణంబుల నాదరించె. ధర్మజభీమదుర్యోధనాది సకలరాజన్యుల నుచితప్రకారంబుల సంభావించె, చిన్నవోయియున్న యర్జునునిఁ జేరందీసి యాలింగనంబొనర్చి హృదయానందంబుగావించె. చరణంబుల కెఱఁగిన చతుర్థుని మన్నించె. అందున్న వారి నెల్లరఁ దనతో ద్వారకకుఁజనుదేరఁ

౯౪. అట్లుచేరినవారినెల్లఁ గృష్ణుండు ద్వారకయందు గారవించిపంపె.

క॥ అని శుకయోగీంద్రుండ
య్యనిమిషరాడ్పౌత్రునకుఁదయాపరుఁడై చె
ప్పినవృత్తాంతము సంతస
మున సూతుఁడు శౌనకాది మునులకుఁజెప్పెన్

నేస్తమును చుట్టరికమును గురుస్థానమును స్వార్థమును ద్యజించి, యుసురులనేని లెక్కింపక శరణాగతుని రక్షింపనుంకించిన యర్జునుని సామర్థ్యంబును, ధర్మరాజు ధర్మబుద్ధియుఁ, గష్టకాలంబున దుర్యోధనాదుల సౌహార్ద్రంబును శ్రీకృష్ణుని పరాక్రమ మహిమాదులను మునివరేణ్యులు వేభంగులఁగొనియాడిరి. ఈ చిత్రభారతం బతివిచిత్రంబనివిస్మితహృదయులైరి.

సంపూర్ణము.

శ్రీ పల్లె వేంకట సుబ్బారాయ కృతగ్రంథములు.

1 సువర్ణముఖి. (నవల) 0-12-0

2 గంగాబాయి. (నవల) 0-12-0

3 దుర్యోధన పరాభవము. 0-10-0

(ఐదుఅంకములనాటకము)

క్రొత్తనాటకము! క్రొత్తనాటకము!

బుద్ధిసాగరవిజయము. 0-12-0

(ఐదుఅంకములనాటకము)

రాబోవు గ్రంథములు.

1 హనుమద్విజయము (వచనము)

2 త్రిభువనము (నవల)

వలయువారు:—

పి. వి. రమణయ్య అండు సన్,

గుంటూరు.